A testnevelés tanítása

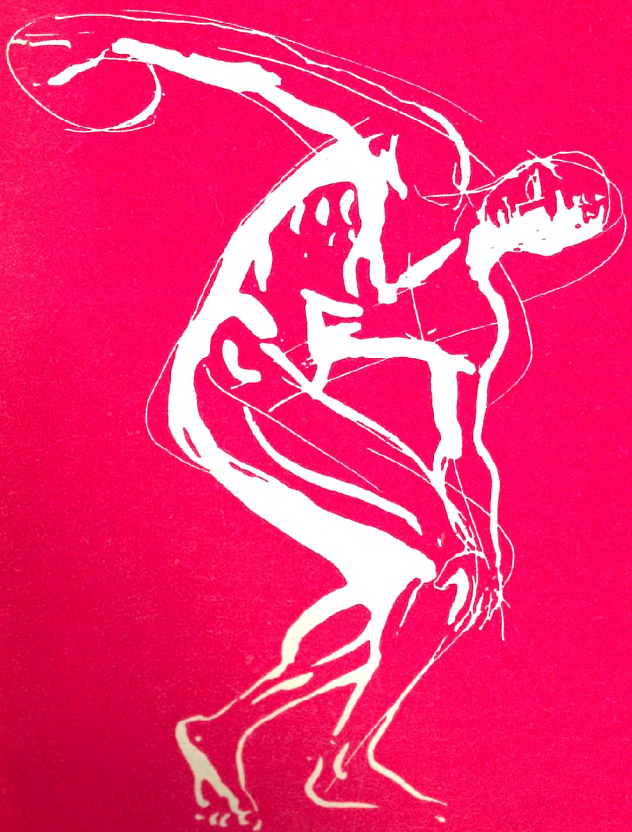

A MŰVELŐDÉSÜGYI MINISZTÉRIUM MÓDSZERTANI FOLYÓIRATA
V. ÉVFOLYAM
1969.

3.

Bognár Károly felvétele

A testnevelés tanítása

Szerkesztő
Burka Endre

Szerkesztő bizottság
Beke Mártonné
Bellay Lászlóné
dr. Kálmánchey Zoltán
Nyíri János
Paku Ernő
Raffel Zoltán
Sós István
dr. Székely Gabriella
Takács Ferenc

E számunk munkatársai: Dr. Bakonyi Ferenc TFKI osztályvezető, Budapest; *Farmosi István* tanár, Kaposvár; *Ginder Katalin* tanár, Pécs; *Dr. Kerékgyártó Imre* vezető szakfelügyelő, Budapest; *Dr. Nagy György* főiskolai adjunktus, Budapest; *Nagy Tamás* tanár, Budapest; *Novák István* tanár, Bátaszék; *Sós István* MTS csoportvezető, Budapest; *Takács Ferenc* főiskolai adjunktus, Budapest.

TARTALOM

Dr. Kerékgyártó Imre: Testületi egység és a testnevelő tanár 65
Dr. Nagy György: A motiválás és igénykeltés problémája az iskolai testnevelésben ... 67
Dr. Bakonyi Ferenc: A testnevelés mennyiségének és minőségének befolyása a sportolási igény alakítására 75
Farmosi István: A testmagasság a testsúly és a szorítóerő összefüggése 9—10 éves korban 79
Sós István: A középfokú iskolák szakosztályai 83
Ginder Katalin: A testnevelés és sport a gyógyítás szolgálatában (I) 85
Nagy Tamás: Elfelejtett játékok 90
SZAKIRODALMI FIGYELŐ 94

Megjelenik évente hatszor

Szerkesztőség: Budapest, VII., Gorkij fasor 17—21. OPI Testnevelési Tanszék.—Telefon: 228-203, 228-238, 228-609, 108-as mellék. — Kiadja a Tankönyvkiadó, Budapest, V., Szalai u. 10—14. — A kiadásért felelős: Vágvölgyi Tibor igazgató. — Terjeszti a Magyar Posta. — Előfizethető bármely postahivatalnál, a kézbesítőknél, a Posta hírlapüzleteiben és a Posta Központi Hírlapirodánál (KHI. Budapest, V., József nádor tér 1. sz.) közvetlenül vagy csekkbefizetési lapon (csekkszámlaszám: egyéni 61.256, közületi 61.066), valamint átutalással a KHI. MNB. 8. sz. egyszámlájára. Előfizetési díj egész évre: 14,40 Ft. — Egyes példányok beszerezhetők a Budapest, V., Bajcsy-Zsilinszky út 76. sz. alatti hírlapboltban. Példányonkénti eladási ár: 2,40 Ft.
69.2298 Egyetemi Nyomda, Budapest
Felelős vezető: Janka Gyula igazgató

Testületi egység és a testnevelő tanár

DR. KERÉKGYÁRTÓ IMRE

Vannak a pedagógiában évtizedes, évszázados perek. Akaratlanul is ez jutott az eszembe, amikor az egyik iskola igazgatója azt bizonygatta, hogy náluk, az iskolájában, már *sikerült megvalósítani a nevelőtestület egységét.* Hosszú vita provokálása helyett egyetlen kérdést tettem fel csupán: Hogyan kapcsolják be az iskolában az alapvető nevelési feladatok megoldásába a testnevelő kollégákat? Tévedés lenne azt hinni, hogy zavarba jött kérdésemre az igazgató. Kifejtette, hogy tanulóik igen szép eredményeket értek el az utóbbi években, nemcsak az iskolai, de az iskolán kívüli különböző sportversenyeken is. Mozgalmas sportéletük van, különben is serlegek és oklevelek tömege igazolja eredményeiket. Csak akkor lepődött meg, amikor határozottan, de szerényen újabb kérdésre kértem válaszát: Igen, mindez szép. De vajon milyen szerepe van ezekben az eredményekben a testnevelő tanár mellett a nevelőtestületnek? Láttam, hogy úgy tekint rám, mintha azt kérdeztem volna, mit tett a testnevelő a matematikai dolgozatok sikeréért vagy a gyakorlati foglalkozás tanára a latin verseny sikeréért.

Pedig *perfelújítás* volt a kérdésem. Hiszen két dologra kellett volna általa feleletet adni: 1. Hogyan is értelmezik a nevelőtestület egységét? 2. Miképp ítélik meg ebben a testnevelők helyét és szerepét? A választ nem kaptam meg, egyszerűen azért, mert még mindig él *a mozaikpedagógia szemlélete,* amely azt hirdeti: mindenki végezze jól a maga feladatát, a többi dolgába pedig lehetőleg ne avatkozzék be. De hirdeti azt is, hogy a testi nevelés teljes egészében testnevelési feladat csupán, és természetesnek tartja, hogy míg az értelmi nevelés tantárgyak sokaságában realizálódik és ugyanígy az erkölcsi, világnézeti nevelés is, addig a testi nevelésre elegendő egyetlen tantárgy heti 2 órája. Így érthető, ha az irodalom tanára nem szól a gyerekeknek, ha szinte belebújnak a füzetükbe és úgy írnak, a matematikus nem veszi észre, ha görnyedt tartással ülnek vagy felelnek, és mindannyian főleg az iránt érdeklődnek, elkészítették-e a leckéket, az iránt már kevésbé, hogy milyen sportágat űznek, s milyen eredményeket értek el benne. Közismert, hogy az egész ember, a mindenoldalúan képzett fiatal nevelésében jelentős hely illeti meg a testi neveltséget is, mégis még erről is igen gyakran megfeledkeznek iskoláink, sokszor a perifériára szorulnak feladatai.

A nevelőtestületi egység szempontjából mégsem ez a legsúlyosabb hiba. A pedagógia elméletében és gyakorlatában ma igen sok szó esik arról, hogy eredményes nevelésről *a neveltek személyiségének sokoldalú megismerése nélkül beszélni sem lehet.* Elmondhatjuk, hogy ezzel alapjában mindenki egyet is ért. Csak igen nagy a különbség egyetértés és együttes cselekvés között. A személyiség sokoldalú megismeréséhez ugyanis az is szükséges, hogy a ránkbízott fiatalokat különböző tevékenységek közben figyeljük meg. Helyet kap ezek között a tanítási órán való aktív részvétel, az ifjúsági mozgalomban végzett munka. Sajnos, azonban ma még kevés iskolában tapasztalhatjuk, hogy az osztályfőnökök igényt tartanának a testnevelők ilyen irányú véleményére. Kétségtelen pedig, hogy *számos személyiségjegy éppen a testnevelési órákon nyilatkozhat meg.* Egy csoportfoglalkozáson képet kaphatunk arról, melyik gyermek mennyire képes magát mások vezetése alá rendelni, de arról is, hogy rejtett tulajdonságok: erőszakosság, akaratosság miképp nyilatkozik meg ilyenkor. Egy-egy játék alkalmából a közösségi és individualista vo-

nások árnyalatai jutnak nyiltan kifejezésre, hisz az egyik tanuló be tudja tölteni helyét pl. a kézilabda csapatban, a másik pedig önzően mindig önmagának követelné a labdát. Számos tulajdonságról sohasem szerezhet tudomást az osztályfőnök, *ha veszendőbe hagyja azt a felbecsülhetetlen tapasztalati anyagot*, amely a testnevelőkben halmozódik fel. Egyszerűen azért, mert megfigyelhetik a gyermekek magatartását közösségben (óra előtti jelentéskor), egyénileg (egy-egy feladat végrehajtásakor: kényelmesen elhagyja magát, vagy megfeszíti erejét, és megkísérli végrehajtani a feladatot akkor is, ha az nem megy), munka és játék közben, vagyis a legkülönbözőbb tevékenységek végrehajtása során.

Sokan arra hivatkoznak, hogy a testnevelő tanárok nem is tartanak igényt arra, hogy ebből a szempontból figyelembe vegyük tapasztalataikat. Lehet, hogy ez *helyenként* igaz is. Valószínű azonban, hogy ezeken a helyeken egyrészt általában is leszűkítve értékelik a személyiségeket, kizárólag a tantárgyi teljesítményeket veszik figyelembe, másrészt éppen ezért leszoktatták a testnevelőket arról, hogy a tantárgyi teljesítményen túl ők is figyeljék a személyiségek megnyilvánulásait is. Nagyon sok iskolában csak a *két számjeggyel kifejezhető tanulmányi átlagot ismerik értékmérőként*, és a 4,8 átlagú tanulót eleve minden szempontból kiválóbbnak tartják, mint pl. a 3,5-t. Ez a szemlélet leszűkíti az értékelést. Az osztályozó értekezleteken *kiegyenlítésekre* törekszik pl. azért kéri, hogy emeljék fel a testnevelési jegyet, hogy az ne rontsa az átlagot. Pedig az átlag elvileg olyan mutató lenne, amely érzékenyen jelölné, hogy az egyik fiatal kiváló matematikus, de ügyetlen, két ballábas, sőt testi erőfeszítéshez akaratilag is gyenge, a másik gyengébb kémikus, de kiváló szervező, a közösségért áldozatokat vállaló igen értékes ember.

Nem vitás, hogy a tanulók osztályfőnöki jellemzései sokkal életszerűbbek lennének, ha azokat *a nevelőtestület pedagógiai egységének* alapján, és nem kizárólag osztályfőnöki impressziók alapján készítenék. Ha a magatartás elbírálásakor nemcsak azt tennék mérlegre, hogy csendben van vagy beszélget az órán, hanem a pedagógiai hatásokra saját erőfeszítései árán fejlődő személyiséget is. Nem lehet elégszer hangsúlyozni, hogy a személyiség megismerésében kiemelkedő szerep vár azokra a testnevelő tanárokra, akik ezt felismerik és vállalják.

Szólnunk kell azonban a kérdés egy másik összetevőjéről is. Ha a tanulást nem szűkítjük le elméleti ismeretek elsajátítására, hanem bevonjuk fogalmi körébe *a legfontosabb szokások megtanulását is*, akkor ugyancsak marad kívánnivalónk a testületi egységgel kapcsolatban. Szokásokat csak összehangolt, egységes követelményrendszer útján lehet kialakítani. Ezt a követelményrendszert nem képviselhetik egyes pedagógusok, csak az egész testület. Igen ám, de ha a testnevelő megköveteli, hogy a vele beszélgető tanuló helyes tartással álljon előtte, más pedagógusok viszont akkor sem szólnak, ha az ifjú véletlenül a zsebében felejtette tárgyalás közben a kezét, akkor diákjaink legfeljebb *egyes tanáraik szokásaihoz alkalmazkodnak*, szokások nem fognak kialakulni bennük. Természetesen ugyanez fordítva is igaz. Hiába törekszik bizonyos szokások kialakítására az osztályfőnök, ha a végrehajtásba elfelejti bevonni a testnevelőt. A legszebb akcióprogram is kudarcba fullad, ha nem előzi meg a testületi vélemények, szándékok tervszerű összehangolása. Sok iskolában tapasztalhatjuk pl., hogy a rendes alakzatban való vonulás kizárólag a testnevelő követelménye. Más tanítási órákon úgy hagyják el a termet a diákok, mintha karámból hajtották volna ki őket. Felvonulások előtt (pl. május 1 előtt) a testnevelő gyakoroltatja velük a sortartást, fedezést stb. Ha ez nem válik testületi igénnyé, követelménnyé, ideig-óráig érhetünk el látszateredményeket, de szokásokat megint csak nem alakítottunk ki. Hosszasan sorolhatnánk az iskola mindennapos életét át meg átszövő példákat: a ruhák, tanszerek rendben tartását, a tiszta levegő igényét stb.

Ebben a tanévben a honvédelmi ismeretek oktatása olyan sajátos helyzetet teremtett, amelyben az iskolák rákényszerülnek, hogy felülvizsgálják tevékenységüket a testületi egység szempontjából. Az a körülmény, hogy talán először néznek szembe egy olyan ismeretkörrel, amely nem zárt tantárgyként jelentkezik, hanem különböző szakosok tervszerű együttműködését követeli, szemléletben, gyakorlatban sok minden elrendezését kívánja meg. Ha valaki csak arra törekszik, hogy az előírásokat teljesítse, akkor külön-külön is végezheti munkáját. Az azonban, *aki nevelni is akar*, az önmagától is igényelni fogja a különböző területek összehangolását, az egységes elvek és eljárások kialakítását. Helytelen lenne ugyanis, ha pl. földrajzból megelégednénk azzal, hogy „bevágja" az anyagot a tanuló, s eleve nem úgy készítené elő a diákokat, hogy azok majd a gyakorlaton képesek legyenek a térképet, esetleg a tájolót használni. Azt hiszem, kár lenne, ha ez a pedagógiai együttműködés csak a nevelés egyetlen területén valósulna meg. Viták, beszélgetések útján el lehetne érni, hogy a pedagógiai egység jellemezze a testületek egész tevékenységét. És vita valóban erről legyen, s ne arról, hogy ebben milyen hely illesse meg a testnevelő tanárokat!

A motiválás és igénykeltés problémája az iskolai testnevelésben

DR. NAGY GYÖRGY

Az iskolai testnevelés feladatát legáltalánosabban a következőkben jelölhetjük meg:

a) személyiségformálás,
b) mozgáskultúra kialakítása (képesség, készség, egészség).

A felsorolás önkényesnek tűnhet, hiszen ez a kifejezés, hogy „személyiség", már eleve azt jelenti; sajátosan integrált egész, azaz magában foglalja az utóbbit is. Egy ilyen ellenvetés jogosságát nem lehet vitatni. Témánk részletesebb kifejtése szempontjából azonban szükséges ebből az „egészből" bizonyos — általunk jelentősnek tartott — részeket kiemelni, ezeket elemző vizsgálat tárgyává tenni, analizálni. A kiemelt és így elkülönített részek tanulmányozásának célja a személyiséggel való kölcsönhatásuk szerepének tisztázása lesz. A tantárgyunkkal szemben kialakult helytelen nézetek korrigálása, továbbá a motiváció bonyolult voltának korrekt értékelése megköveteli ezt az elemző vizsgálatot.

A motiváció alapkérdései

Elsőként azt a kérdést kell felvetnünk; mit nevezünk motivációnak? A motiváció gyűjtőfogalom. Minden belső, cselekvésre késztető tényezőt — szükséglet, drive, érzelem, vágy, szándék stb. — magában foglal. Már ez a felsorolás is elgondolkoztató, hiszen *belső*, cselekvésre késztető tényezőket említ, holott a gyakorlatban használjuk a *külső motívumok* kifejezést is, sőt ezt mindig szembeállítjuk a belső motívumokkal.

De még tovább is megyünk, amikor etikailag alacsonyabbrendűnek, mintegy elvetendőnek értékeljük a külső motívumok alkalmazását. Ez a megállapítás azonban ilyen megfogalmazásban nem állja meg a helyét. A külső motívumon — felfogásunk szerint — a kialakult közvélemény a kényszert érti. Konkréten, a testnevelés viszonylatában ilyen helyzet állhat elő akkor is, amikor a tanár ahelyett, hogy adekvát módszerekkel megszerettetné tanulóival a tantárgyát, például az osztályozás egyoldalúan büntető jellegével (ez egyébként is helytelen értelmezése az osztályozásnak) gyakorol presszsiót az osztály tagjaira, akik ilyenformán nem a tárgy iránti szeretettől vezérelve hajtják végre a gyakorlatokat, edzik magukat és így tovább, hanem kényszerből, a büntetéstől való félelemből, a szorongástól űzve. Ez az elmarasztalás igaz annyiban, hogy elítéli a büntetéssel, fenyegetéssel kikényszerített testgyakorlást, de egyúttal téves is, mert a viselkedést végső soron nem a külső kényszer, hanem az ennek következtében fellépő szorongás, negatív érzelem, azaz *belső folyamat* motiválta. A büntetéstől (ilyen értelemben a negatívként értékelt külső ingerhatástól) való félelem késztette a tanulókat arra, hogy tanárjuk utasításait kövessék, és az órán aktívak legyenek.

Amikor tehát motivációról, motívumokról beszélünk, olyan belső történéseket említünk, amelyek aktivitásra, cselekvésre késztetik a tanulókat. De honnan kapja az energiáját ez a belső folyamat, és hogyan hat a tevékenységre, továbbá hogyan függ össze a külső ingerhatásokkal? Mindezekre válaszolnunk kell, ha jól meg akarjuk ismerni a lényeget. Azt már az említett példa alapján láthattuk, hogy a büntetést jelentő külső ingerhatás következtében is aktívak lehetnek a tanulók. Amikor azonban ez a külső ingerhatás megszűnik, az aktivitás is leáll, tehát nem hozott létre tartós változást, nem eredményezte, hogy a testgyakorlás igényként, belső szükségletként kialakulhasson a tanulókban. Itt egy fontos tényt említettünk; a szükségletet. A szükséglet feltételez egy hiányérzést s ez az, ami arra indítja az organizmust, hogy cselekedjék s a fennálló hiányállapotot megszüntesse.

Morgan (1955) ebből a kiindulópontból alkotta meg a motívumokkal kapcsolatos koncepcióját.

a) Elsőként az alapvető motívumokat említi, vagyis a *fiziológiai szükségleteket.* Ilyenek pl. az éhség, szomjúság stb. Ezeket az alapvető motívumokat, illetve ezek hatását viszonylag a legegyszerűbb feladat kísérletesen kutatni. A szükségállapotban levő (pl. 24 órán át éheztetett) állatot labirintusba helyezik, amelynek végén van az elérendő céltárgy (étel). Az állat éhes, tehát enni akar. Ahhoz azonban, hogy ezt a szükségletét kielégíthesse, el kell jutnia az ételhez, meg kell tanulnia az útvesztőt. Eleinte több, majd mind kevesebb hibát vét, míg végül 10—12 tanulás után hibátlanul végig tud futni benne. Lényeges feltétele ennek, hogy az állatot minden futás előtt 24 órán át éheztessék, mert így feltételezhető a motiváltság azonossága (mindig ugyanolyan éhes). A kontrollcsoportot képező állatok jóllakottan, azaz nem szükségállapotban kerülnek az útvesztőbe. Nem hajtja őket az éhség, hogy a céltárgyat elérjék ezért jóformán alig tanulnak. Még a századik futás után is követnek el hibákat, ezzel szemben az éhes állatok — mint említettük — 10—12 futás után hibátlanul tudják az útvesztőt. Ebben a kísérletben a motiváció hatását lehet megfigyelni. A hatást azonban nem közvetlenül mérhettük le, hanem közvetetten, a tanuláson keresztül. Mivel a kísérleti és kontrollcsoport csak egy tényezőben különbözött egymástól — abban ugyanis, hogy az egyik szükségállapotban volt a másik pedig nem —, jogos a feltételezés: a tanulásban megmutatkozó különbséget a szükségállapot — azaz a motiváció — eltérő szintje okozta. Szükséges még kiemelnünk azt a tényt, hogy — bár az állat és az ember között motiváció szempontjából is jelentős a különbség, mégis állatkísérletek alapján tárja fel egyre mélyebben a motiváció alaptörvényeit a pszichofiziológia.

b) A *belső késztetés vagy hajtóerő* (Trieb,

drive) a második a sorban. Ez kifejezetten energetikai jellegű, és akkor lép fel, amikor valamilyen hiányállapot áll be a szervezetben, s ezt belső szabályozással nem lehet megszüntetni. A drive nem egyszerű áttétel a fiziológiai hiányállapot és a viselkedés között. Van ugyanis olyan fiziológiai szükséglet pl. A és D vitamin hiánya, amely nem kelt drive-ot. Ennek fordítottja is előfordulhat. Közismert, hogy a sacharin semmiféle tápértékkel nem rendelkezik, tehát semmiféle szükségletet nem csökkent, mégis szeretik. Kísérletekben kimutatták, hogy az állatok is úgy viselkednek a sacharinnal édesített oldattal szemben, mintha az szükségletet csökkentene.

c) Harmadik motivációs tényezőként említi Morgan az *érzelmeket*. Ezek igen hasonlóak a drive-okhoz, ugyanúgy a cselekvés mozgósítóiként működnek, tehát szintén energetikai jellegűek. Mégis megkülönböztethetjük őket, egyrészt azért, mert az érzelmek differenciáltabbak, egészen finom, magasrendű változataik is előfordulnak pl. erkölcsi, esztétikai érzelmek; másrészt pedig azért, mivel a drive-ok közvetlenebb kapcsolatban vannak a szervezet belső állapotaival, míg az érzelmek keltésében és cselekvésindító hatékonyságában inkább környezeti tényezők — pozitív vagy negatív értékű tárgyak, helyzetek — játszanak fontosabb szerepet. Az érzelmek, mint „harmadik jelzőrendszer" az ingerek szubjektív, a szervezet belső állapotára vonatkoztatott értékét jelzik, s ebből következik energetikai hatásuk.

d) Végezetül negyedik motivációs tényezőként a *vágyakat, kívánságot* említi a szerző. Ez úgy alakul ki, hogy előzetes tapasztalás alapján a szervezetben már kapcsolat áll fenn valamilyen szükséglet és annak kielégítésére szolgáló tárgy vagy helyzet között. Az ilyen előzetes tapasztalás alapján kialakult vonzalmakat nevezzük tehát vágynak vagy kívánságnak, amely szintén cselekvésre indító, motiváló tényezőként hat. A motívumok gazdagsága eredményezte azt, hogy más szerzők, másképpen végezték el osztályozásukat. *Thomas* (1923) négy kívánságra redukálta a motívumokat úm. biztonság, megismerés, új tapasztalatok és társas kapcsolatok igénye. *Maslow* (1954) szerint a fiziológiai szükségletek, biztonságérzés, függőség és szeretetigény, tisztelet és önérvényesítési igény képezik az alapvető motívumokat. *Hilgard* (1962), mint provizórikus osztályozást ajánlja a következő kategóriákat; életfenntartó motívumok, szociális motívumok és önérvényesítési igényt kifejező motívumok. *Murray* (1938) 12 viszcerogenikus (belső, zsigeri eredetű) és 28 pszichogenikus (pszichikus eredetű) szükségletet tételez fel, amelyek a motivációs bázist adják. Nem lesz érdektelen, ha ezeket a pszichikus eredetű szükségleteket részletesen felsoroljuk, mert gyakorlati munkánkban segítségünkre lehetnek.

A pszichikus eredetű szükségletek listája Murray szerint:

A) Főleg élettelen tárgyakkal kapcsolatos szükségletek
1. Megszerzés: javak, tulajdonok gyűjtése.
2. Megőrzés: gyűjtés, javítás, tisztítás.
3. Rendszeretet: elrendezés, tárgyak félretevése, csinosság és tisztaság iránti igény, pedanteria.
4. Megtartás: takarékosság, gazdaságosság, fösvénység; tárgyak birtokának megtartása, felhalmozás.
5. Alkotás (építés): szervezés és építés szükséglete.

B) Ambiciónak, hatalom igénylésének, teljesítményvágynak és tekintélyvágynak a szükséglete:
6. Fölény: a kiemelkedés igénye; a teljesítmény és elismerés együttes igénye.
7. Teljesítmény: akadályok legyőzésének szükséglete; hatalom gyakorlása; törekvés arra, hogy valami nehéz dolgot véghezvigyen olyan jól és gyorsan, amint lehetséges.
8. Elismerés: dicséret és tiszteletigény.

9. Önreklámozás (exhibition): öndramatizálás szükséglete; izgatni, szórakoztatni, uszítani, megdöbbenteni, megborzongatni másokat.
10. Bántatlanság: a „bántatlannak maradni" szükséglete; saját tekintélyének értékcsökkenését megakadályozni; megőrizni a jó hírnevet.
11. Alsóbbrendűség elkerülése: nevetség, gúny, megalázás, szégyen, hibázás elkerülésének szükséglete.
12. Védekezés: annak szükséglete hogy megvédje magát a szégyentől és a lekicsinyléstől, továbbá cselekvésének helyes voltát igazolja.
13. Ellenállás: annak az igénye, hogy a megtorlás által történt vereség felett győzzön.

C) Az emberi hatalom gyakorlása, ellenállás és meghódolás szükségletei:

14. Uralkodás: befolyásolni vagy ellenőrizni másokat.
15. Belenyugvás (tiszteletadás): szívesen és önként követni és csodálni egy felettest; örömmel szolgálni.
16. Hasonlóság: mások utánzásának vagy a másokkal való vetélkedésnek a szükséglete; beleegyezni és hinni.
17. Önállóság: ellenállni a befolyásnak; függetlenségért küzdeni.
18. Ellenkezés (különcködés): mást csinálni, mint más; egyedülállónak lenni; mindig ellenkezni.

D) Önmagával vagy másokkal szembeni sérelem (kár, hátrány) szükséglete:

19. Agresszió: megtámadni vagy megsérteni másokat; kicsinyelni, veszélyeztetni, rosszindulatúan nevetségessé tenni más személyt.
20. Megalázás: engedni a büntetésnek, és elfogadni azt; önmaga alábecslése.
21. Hiba elkerülése: hibát, büntetést — nem szokásos indítékból eredő gátlással — elkerülni; jól viselkedni és engedelmeskedni a törvénynek, szabálynak.

E) Emberek közötti szeretet szükséglete:

22. Kapcsolat: barátság és társaság kialakításának szükséglete.
23. Visszautasítás: hátrányosan megkülönböztetni, visszautasítani, mellőzni vagy kirekeszteni másokat.
24. Táplálás (felnevelés): másokról való gondoskodás; mások támogatása és megvédése.
25. Segítés: támogatás, védelmet, megértést (szimpátiát) keresni; valakitől függni.

F) További (fontos) társas szükségletek:

26. Játék: pihenés, kikapcsolódás szükséglete; szórakozás és társaság keresése.
27. Tudás: kutatás szükséglete; kérdések feltevésének igénye; kíváncsiság kielégítésének szükséglete.
28. Megmagyarázás: kimutatni, bebizonyítani; felvilágosítást, magyarázatot, értelmezést adni; előadást tartani.

Nem lenne érdektelen alaposabban elemezni ezt a listát, amely — úgy tűnik részletessége mellett tartalmaz bizonyos átfedéseket. Az elemzéstől eltekintünk, helyette inkább a gyakorlattal való egybevetését javasoljuk.

Motiváció és fejlődés

Folytatva megkezdett gondolatmenetünket a motívumokkal kapcsolatosan — Hilgard nyomán —, még további megfontolásokat kell figyelembe vennünk:

Az emberi motívumok kultúrától és személytől függően különböznek. Sok a tanult motívum és ennek megfelelően a tanult viselkedés. Hasonló motívumok egymástól eltérő viselkedéseket eredményezhetnek, míg egymástól eltérő motívumok azonos viselkedésben nyerhetnek kifejezést. A motívumok gyakran rejtett formában tűnnek fel. Ugyanaz a viselkedés különböző motívumok alapján történhet.

Úgy tűnhet, hogy kissé elkalandoztunk eredeti témánktól, és egyoldalúan elméleti

fejtegetésekbe bocsátkoztunk. Több szó esett az állatkísérletekről, és kevesebb a pedagógiai aspektusról, holott célunk éppen ez utóbbival áll szoros kapcsolatban. Ez azonban nem véletlen. Az alapfogalmak tisztázása, a már felderített törvényszerűségek ismerete szükséges a mélyebb megértéshez, illetve a gyakorlati alkalmazáshoz.

Az eddigiek alapján tehát megállapíthatjuk a következőket:

1. *A motívumokat a kutatók sokszor egymástól eltérő módon kategorizálják.* Egyben azonban megegyeznek, s ez az, hogy *valamilyen hiányállapot, szükségletigény következményeként* jön létre ez a belső folyamat.

2. *A környezeti (külső) ingerhatások és a belső tényezők a viselkedés lefolyását kölcsönhatásban határozzák meg.*

3. *Minél magasabb filogenetikai szinten levő élőlényről* van szó, annál nagyobb szerepük van *a tanult mozzanatoknak a motivált viselkedésben.*

4. *A motivált viselkedés kezdete a drive vagy általában a motívum kialakulása.* Ezt követi maga a viselkedés kiváltódása és lefolytatása.

5. Végül pedig *a motivált viselkedés célirányos, azaz mindig valamilyen céltárgy vagy célhelyzet elérésére irányul.* A cél egyszerűbb esetben konkrét tárgy pl. táplálék. Az embernél — szemben az állattal —, az egyéni fejlődés során, az elérendő célok is fejlődnek. Ez főként abban mutatkozik meg, hogy egyrészt egyre szélesebb lesz a céltárgyak köre, másrészt pedig komplexebbek lesznek a célhelyzetek.

Amikor fejlődésről beszélünk, nem csupán az értelmi és fizikai fejlődést értjük ezen, hanem a motívumok fejlődését is, s ezt a tényt figyelembe véve, alaposabban kellene ilyen szempontból elemeznünk az életkori sajátosságokat.

Az előbbiekben már említést tettünk arról, hogy a motivációt közvetlenül nem mérhetjük le, hanem mindig a teljesítménnyel kapcsolatban. Erre példaként bemutattuk egy állatlélektani kísérlet általános modelljét, amelyben a szükségállapot jelentette a sikeres tanulás motivációját. Ember esetében — és bennünket hivatásunknál fogva ez érdekel — sokkal nehezebb olyan feltételeket teremteni, amelyek között a motiváció hatékonysága egyértelműen kimutatható. Az elemző vizsgálódás nehéz ugyan, és sokszor kerülőutat igényel, mégsem állítható, hogy nem vezet eredményre. A módszerek igen változatosak. A kérdőívtől és anamnézistől kezdve, a személyiségvizsgálatokon keresztül a műszeres mérésekig jóformán mindent felhasználtak a kutatók, de mindezen vizsgálatok közös jellemzőjeként kell kiemelnünk azt a tényt, hogy a motívumok jelenlétét és hatékonyságát a viselkedésen és teljesítményen keresztül mutatták ki. Ez egyébként logikusan következik abból, hogy a motívumok valamilyen cselekvésre késztető energetikai tényezők, így hatásuk és intenzitásuk a teljesítménnyel, viselkedéssel mérhető. Már az előbb említést tettünk — az életkori sajátosságokról szólva —, hogy a fejlődés nem csupán értelmi és fizikai vonatkozásban következik be, hanem a motívumok területén is. Ez viszont felveti az öröklött (helytelenül: ösztönös) és a tanult motívumok problémáját. A mindennapi életben sok hibás és elferdített magyarázatot hallhatunk ezekről. Az egyik ilyen szélsőséges értelmezés szerint a gyerekkel veleszületett „ösztönök" megtörése képezi a pedagógia fő feladatát, míg az ezzel ellentétes nézet éppen abban látja a nevelés adekvát programját, hogy az ösztönöket kibontakoztassa. Mindkét nézet alapvető hibája, hogy az embert csak mint biológiai lényt nézi, és a társadalmi determinációt figyelmen kívül hagyja. Nem szükséges mélyebben kibontanunk a problémát, csupán utalunk arra a már említett tényre, hogy a motívumok kialakulásában a környezeti ingerhatások és a belső feltételek egyaránt közrejátszanak. A gyereket születésétől kezdve érik a környezeti hatások, így állandóan új tapasztalatokat szerez, az új tapasztalat új igényeket szül, s így motivációs bázisa is e tanulás révén változik, fejlődik. A motívumtanulás kritériuma az, hogy kezdetben egy inger nem vált ki sem-

milyen viselkedésformát, amikor azonban a gyerek megismerkedett vele, (tapasztalatot szerzett róla) az adekvát cselekvést képes kiváltani. A motívumtanulás másik formája, hogy a primer (öröklött) drive-ok (pl. a kutató manipuláció) módosulnak, mind szélesebb területre és bonyolultabb helyzetekre terjednek ki. Az öröklötten adott kíváncsiság (kár, hogy ez sok gyereknél a kedvezőtlen környezeti befolyások révén hamar gátlást szenved!) mind újabb és mind alaposabb vizsgálódásra készteti a gyereket, azaz a már ismert tényeket, helyzeteket mind jobban, mélyebben akarja tudni s e cél érdekében hajlandó lesz azokat az ismereteket tevékenységformákat elsajátítani, amelyekkel célját elérheti. Öröklött és tanult tehát szoros kapcsolatban van egymással, kölcsönösen feltételezik, kiegészítik egymást, ezért nehéz s egyben bonyolult dolog lenne valamilyen szétválasztást megkísérelnünk közöttük.

A sport területén végzett motivációs kutatások

Az iskolai testnevelés vonatkozásában kevés motivációs vizsgálatról számolhatunk be, így a következőkben ismertetendő kutatások — kevés kivétellel — a teljesítménysporttal kapcsolatosak. Hiányérzetünk eloszlatása végett azonban majd megpróbálkozunk az így nyert eredményeknek az iskolai testnevelés speciális követelményeihez való adaptálásával.

Az első kérdés: mi készteti az embert (gyereket) arra, hogy testgyakorlással intenzíven foglalkozzék? *Wasilewski* (1964) kutatta ezt a problémát. Célja az volt, hogy megállapítsa: mi az oka a sport iránti érdeklődés kialakulásának? Megítélése szerint az emberi szükségleteket kielégítő tevékenységek sorában jelentős szerepet játszanak a kitűzött cél elérésére mozgató indítékok, amelyek irányai a következők:

a) önmagáért folytatott tevékenység,
b) a társadalmi helyeslés elnyerése,
c) a tevékenység konkrét eredményének lemérése.

Megemlíti, hogy *Rudik* a sport iránti érdeklődés indítékait a következőkben jelöli meg: 1. Sajátos elégedettség az izommunka eredményeként. 2. Esztétikai indítékok. 3. Bátorság és határozottságigény. 4. Versenyzési hajlam. 5. Törekvés kiváló eredmények elérésére. Ezeket közvetlen indítékoknak nevezi. A közvetett indítékok közé sorolja: 1. A testi fejlődés előmozdítása, egészség megőrzése iránti igényt; 2. Á sporton keresztül a gyakorlati munkára való felkészülést; 3. A testnevelési órákon megnyilvánuló kötelességérzetet; 4. A sport társadalmi jelentőségének felismerését.

Visszatérve Wasilewski kutatásaira, aki kérdőíves módszert, egyéni beszélgetéseket alkalmazott, a testnevelés és sport iránti érdeklődés kialakulásának okait a következőkben jelölte meg: 1. Különböző személyek hatása; 2. Anyagi tényezők; 3. Gyakorlatok, versenyek, edzések hatása; 4. A sporttal való foglalkozás feltételeinek szerepe; 5. Egészségügyi tényezők; 6. Propaganda és nevelési tényezők; 7. Általános (tautológiai) jellegű tényezők.

E vizsgálatot — más feltételek mellett — megismételtük a Központi Sportiskolában. (Nagy Gy. 1968.) Több, mint 1000 kérdőívre adott válasz alapján azt találtuk, hogy a beiskolázott 8—15 éves fiú- és leánytanulók sportágválasztási indítékai nagyjából megegyeznek a Wasilewski által feltárt indítékokkal, továbbá, hogy a külső ingerhatásra történő testgyakorlás a serdülőkorhoz közeledvén egyre inkább átadja a helyét a belső indítékú motívumoknak. Míg 9 éves korban ez az arány 82% a 18%-hoz, addig 13 éves korban nagyjából kiegyenlítődik azaz 58% a 42%-hoz lesz az arányuk.

A testgyakorlás iránti igény kialakulásának vizsgálata után az sem érdektelen a számunkra, ha megpróbáljuk nyomon követni a motívumok további sorsát (fejlődését). *Nawroczka* (1965) 27 sportág többmint 800 neves sportolóján végzett ilyen szempontból vizsgálatokat. Módszere az egyéni beszélgetés, kérdőív, az edzőkkel folytatott konzultatív tanácskozás, a versenyzők megfigyelése (edzésen és verse-

nyeken), valamint a dokumentációk (pl. edzésnapló) tanulmányozása volt.

Vizsgálatai alapján azt a tapasztalatot szűrte le, hogy a legfontosabb indítóokok, amelyek az embereket különböző sportágak űzésére késztetik, azok az intenzív emocionális hatások, amelyek sportolás közben adódnak. A kedvező (további sport tevékenységre késztető) emocionális hatások leggyakoribb forrása a *siker* (a vizsgált esetek 46%-ában ez volt az ok), amely annál intenzívebbnek bizonyult, minél nevesebb, erősebb ellenféllel szemben érték el a versenyzők, és minél nagyobb küzdelem után. Az eredmények javítása 9,9%-ban, a külföldi utazás 3,1%-ban, míg a hasonlókorú társakkal való jó kollektív együttlét 2,4%-ban volt hatásos. A kedvezőtlen (a sporttevékenység abbahagyását jelentő) emocionális hatások közül a *kudarc* (elvesztett küzdelmek, megérdemelt vereségek) 47%-ban, sérülés, baleset 21%-ban, az edző és sportolók közötti megértés hiánya 13%-ban, a helytelenül vezetett edzés 5,1%-ban, míg a versenyzés kényszere meg nem felelő előkészület után 3,5%-ban szerepelt. Különösen figyelemre méltó a siker- és kudarcélmény szerepe (46%, ill. 47%).

Mind a siker, mind pedig a kudarc a teljesítménynek a sportolás speciális formájához, a versenyhez kapcsolódik. A sportoló motiváltsági állapotát a versenyhelyzettel kapcsolatos attitüd kedvező vagy kedvezőtlen irányban módosítja. (Általánosan elfogadott tény, hogy az attitüd fontos pszichológiai tényező, amely befolyásolja a viselkedést.)

Smith, J. L. és Bozynowski, M. F. (1965) a bemelegítéssel szembeni attitüdnek a motorikus teljesítményre gyakorolt hatását vizsgálták, és azt találták, hogy a bemelegítés iránt kedvezőbb attitüdöt mutató kísérleti személyek szignifikánsan jobb teljesítményt nyújtottak az akadályfutásban, amikor azt három perces bemelegítés előzte meg. A bemelegítés iránt kedvezőtlen attitüdöt tanúsító kísérleti személyeknél hasonló feltételek mellett nem volt szignifikáns javulás a teljesítményben. *Missiuro* (1965) „A rajt előtti izgalmi állapotról" szóló tanulmányában megállapítja, hogy az érzelmi tevékenység hatása belső szerveink működésének különféle megváltozásaiban lemérhető, továbbá a rajt előtti jelenségek adaptációs jellegű összetett feltételes reflexek. (Ez más szóval annyit jelent, hogy a versenyhelyzetekkel kapcsolatban tapasztalt, eredetileg közömbös ingerek, pozitív vagy negatív irányban hatnak a teljesítményre.) Labilis idegrendszerű sportolóknál a lámpaláz és a túlfűtött izgalmi állapot könnyen apátiába csaphat át, míg az esetek többségében a rajt előtti izgalmi állapot ergotropikus hatású, vagyis növekszik a szervezet energiakészletének felhasználása, és emelkedik a teljesítőképesség foka. Ez a szervezet teljesítőképességére gyakorolt hatás, a követelményekhez való alkalmazkodás, az agykéreg és a neurovegetatív rendszer kéregalatti mechanizmusai szabályozó szerepétől függ. Azt is igazolják a kísérleti tények, hogy az edzett személyek emocionális reakciói fegyelmezettebbek, mint az edzetleneké.

Nem csupán a versenyhelyzet, hanem szociális tényezők is befolyást gyakorolnak a motivációra. *Parvanov, B.—Genova, E.—Popov, N.* (1963) nagylétszámú populáción (406 ksz.) végzett kísérleteikkel igazolták a szociális tényezők kedvező hatását. A kísérleti személyeknek ergográf munkát, súlyemelést és 60 m-es futást kellett végezniök serkentés nélküli, illetve serkentő tényezők igénybevételével megteremtett szituációban. A serkentés módjai a következők voltak: 1. Buzdító szavak a kísérletvezető részéről; 2. A versengés szellemének erősítése; 3. Erkölcsi ráhatás; 4. Egy egész csoport közös buzdítása; 5. Zene.

Azt a végső konklúziót vonták le, hogy a legnagyobb fokú serkentést mindhárom fajta próbában a közösségi ráhatással lehetett elérni; a hatás legkifejezettebb az állóképességi, a leggyengébb a gyorsasági próbában volt; továbbá a hatás függött a fizikai teljesítmény jellegétől, az alkalmazott serkentő tényező erősségétől és attól, hogy a kísérleti személy aktuálisan milyen jelentő-

séget tulajdonított neki. Tehát a teljesítményt fokozó hatás nem automatikus és nem egyforma, hanem egyéni. A serkentés hatására érzelmi reakció keletkezik, ez pedig a munka alatt mozgósítja az akaratot. Ennek élettani alapjaként az szolgál, hogy az alkalmazott serkentők kiegészítő jellegű, pozitívan ható ingereknek számítanak, ezek a II. jelzőrendszeren keresztül válnak hatékonnyá úgy, hogy a kísérleti személy számára meghatározott érzelmi jelentőséget nyernek, és bennük erkölcsi érzelmeket ébresztenek. A cortex és subcortex közötti kapcsolat értelmében a subcortexet is mozgósítják ezek az ingerületek, s ez másodlagos hatást fejt ki az agykéregre. Ezáltal az agykéreg tevékenysége fokozódik, és nem jut könnyen a gátlás állapotába. A cortextől akarati impulzusok indulnak a különböző működő szervekhez, s ennek következménye a jobb teljesítmény.

A szociális tényezők befolyásának egy másik formája a csapatverseny. Sajnos az ezzel kapcsolatos szakirodalom csak a támadás és védekezés taktikájára terjed ki és csupán elvétve esik szó a lényegről — a csapatkialakítás módszeréről, a csapatstílusról stb. —, arról nem is beszélve, hogy mindezeket tudományos igénnyel hazánkban nem kutatták. Történtek ugyan próbálkozások bizonyos szociometriai felmérések igénybe vételével, ez azonban nem elegendő ahhoz, hogy a legfontosabb tényezőket feltárja. A szociometriai síkon elhelyezkedő érzelmi struktúra és a képességek struktúrája között ellentét van, továbbá egy csapat nem olyan egység, amely minden egyes versenyen azonos önmagával. A csapatban való versenyzésnek alapvető pedagógiai követelménye, hogy a sikert vagy kudarcot azonosan, egyöntetűen éljék át a játékosok. Ez a csapatjáték lényegéből egyenesen következik. Amennyiben viszont ez így van, akkor a csapatkialakítás, a válogatás szerepe alapvetően fontos.

Hogyan alakulnak mégis a csapatok a gyakorlatban? Vagy úgy, hogy egy szakosztályi edző csapatot szervez a szubjektív tapasztalatai szerint; vagy pedig a csapat önmagától alakul azzal a feltétellel, hogy a résztvevők ismerjék egymást és a játékot. *Corraze, J.—Nakache, R.* (1965) kísérletünkben a csapateredményességet befolyásoló tényezők közül egyet — az irányító játékos szerepét — vizsgálták. A II. éves Testnevelési Főiskolai hallgatónőkből két kézilabda csapatot alakítottak. A két együttes fizikai képességek, intelligencia, játéktudás szempontjából azonos volt (mindezt próbákkal ellenőrizték), de az egyikben egy, a másikban pedig két irányító játékos szerepelt. 10 mérkőzés közül nyolcat az a csapat nyert meg, amelyikben csak egy irányító játékos játszott. A másikban a két irányító egymással rivalizált, így egyik sem tudta érvényesíteni az akaratát, az összjáték ki sem alakulhatott. Az egyik csapat tehát sorozatban sikert, míg a másik kudarcot élhetett át, s mindez egy tényezőn múlott. Vajon hány ilyen fontos tényezőt lehetne még felsorolni, ha nem csupán a játék hagyományosan kialakult taktikájával, hanem a személyi tényezőkből eredő okokkal is foglalkoznának szakkönyveink? Az is igaz viszont, hogy az okok felderítéséhez elemző kutatás szükséges, és nem elegendő pusztán a spekuláció vagy a gyakorlati tapasztalatok egyoldalú és hibás általánosítása.

(FOLYTATJUK)

A testnevelés mennyiségének és minőségének befolyása a sportolási igény alakítására

DR. BAKONYI FERENC

(III. Közlemény)

Az iskola befejezése utáni sportolás sok problémát vet fel. Ezek közül a legfontosabbak: a sportolási igény, a megfelelő számú és minőségű létesítmény s a szabadidő. E három természetesen igen szorosan összefügg egymással. A jó sportolási lehetőségek, a sok kitöltetlen szabadidő felkelthetik a kedvet a sportoláshoz, míg hiánya lehetetlenné teheti a különben meglevő sportolási igény kielégítését stb.

Az alábbiakban azt a kérdést fogjuk megvizsgálni, hogy a különböző mennyiségű és minőségű iskolai testnevelés milyen mértékben kelti fel az iskola elvégzése utáni időre vonatkoztatva a sportolási igényt az általános és középiskolásoknál.

E problémára vonatkozóan a következő kérdést tettük fel a tanulóknak: „Szándékozik-e sportolni az iskola elhagyása után is, ha igen, melyik sportággal kíván foglalkozni?"

A tanulók válaszai:

ÁLTALÁNOS ISKOLÁS LÁNYOK
(%-ban)

	Kontroll	Atlétika	Torna	Kézilabda	Röplabda	Összesen
Nem	36,68	36,91	27,78	31,76	37,50	33,84
Atlétika	5,03	11,59	8,02	3,38	0,00	7,05
Torna	14,07	8,58	26,54	5,41	8,33	12,94
Kosárlabda	9,05	12,02	3,70	,270	0,00	8,33
Kézilabda	13,07	12,02	11,73	49,32	4,17	18,84
Röplabda	2,51	1,72	4,32	2,03	33,33	3,46
Úszás	12,60	11,16	4,94	3,38	8,33	8,46
Vívás	3,02	0,43	1,85	1,35	4,17	1,66
Egyéb	4,52	5,15	11,11	0,68	4,17	5,25

$\chi^2 = 316{,}219$. Igen erősen szignifikáns.

Az általános iskolás lányoknak csupán 33,8%-a nem kíván sportolni az iskola elhagyása után, míg 66,2%-nak szándékában van valamilyen sportot űzni. Ha összehasonlítjuk a heti 2 órás kontroll osztályokat a heti 4 órás kísérleti osztályokkal, azt látjuk, hogy míg az előbbiekből 36,7%, addig az utóbbiakból 33,5% nem kíván sportolni az iskola befejezése után. Az egy sportágra alapozott testnevelés tehát csak kismértékben növelte a tanulók kedvező állásfoglalását.

Az atlétika kivételével a többi kísérleti osztály tanulói elsősorban a saját sportágukat kívánják űzni az iskola elhagyása után. Meglepő a torna népszerűsége, s az úszást kedvelők aránylag nagy százaléka.

Ha számba vesszük, hogy az összes tanuló közül hány százalék kíván foglalkozni az egyes sportágakkal az iskola befejezése után, a következő rangsort kapjuk:

1. kézilabdát 18,8%
2. tornát 12,9%
3. úszást 8,7%
4. atlétikát 7,0%
5. röplabdát 3,5%

Az általános iskolás lányok közül tehát kézilabdázni, legkevesebben röplabdázni kívánnak az iskola befejezése után.

KÖZÉPISKOLÁS LÁNYOK
(%-ban)

	Kontroll	Atlétika	Torna	Kosárlabda	Kézilabda	Röplabda	Összes
Nem	56,70	43,38	45,71	40,16	47,69	54,55	60,26
Atlétika	4,78	19,85	2,86	0,00	0,00	0,00	5,51
Torna	3,59	5,15	11,43	3,15	3,08	0,00	4,41
Kosárlabda	5,98	8,09	3,81	38,58	20,00	0,00	11,25
Kézilabda	6,22	8,09	5,71	6,30	13,85	3,64	6,84
Röplabda	2,87	1,47	1,90	2,36	0,00	32,73	4,08
Úszás	8,85	6,62	23,81	5,51	13,85	0,00	9,60
Vívás	0,96	0,74	0,00	0,00	0,00	1,82	0,66
Sí	0,96	2,21	0,00	0,79	0,00	1,82	0,99
Egyéb	9,09	4,41	4,76	3,15	1,54	5,45	6,29

$\chi^2 = 377.418$. Igen erősen szignifikáns.

A középiskolás lányoknál sokkal rosszabb a helyzet, mint az általános iskolásoknál: 60,3%-uk nem akar sportolni tanulmányai befejezése után és csupán 39,7% szándékozik valamilyen sportot űzni. Az arány tehát majdnem fordítottja az általános iskolásoknál találtakkal.

Összehasonlítva a kísérleti osztályok átlagát a kontrollosztályokéval nagyobb különbséget találunk köztük, mint az általános iskolás lányoknál. Míg ugyanis a kontroll osztályok tanulóinak 56,7%-a nem kíván sportolni az iskola elhagyása után, addig ez a szám a kísérleti osztályok esetében csak 46,3%. Az általános iskolában tehát 3%, a középiskolában pedig 10% különbség van a két csoport között.

Ha az egyes kísérleti osztályokat hasonlítjuk össze a kedvezőtlen állásfoglalás tekintetében (azaz, hogy hány % nem kíván sportolni az iskola elhagyása után), a következő rangsort kapjuk:

1. röplabda 54,5%
2. kézilabda 47,7%
3. torna 45,7%
4. atlétika 43,4%
5. kosárlabda 40,2%

Tehát a röplabdázók között vannak legtöbben olyanok, akik nem kívánnak sportolni az iskola befejezése után; legkedvezőbb a helyzet e téren a kosárlabdázóknál.

Érdekes megemlíteni azt is, hogy csupán 3 testnevelési fajta van, amelynek tanulói közül a legnagyobb százalék a saját sportágát választja az iskola elhagyása utáni sportolásra. Ezek: atlétika, kosárlabda és röplabda. Eltérően tehát az általános iskolás lányoktól a középiskolás lányok esetében a tornászok és kézilabdázók nem rangsorolják első helyre a saját sportágukat; míg az atléták igen. Az úszás középiskolás lányoknál is gyakran szerepel az első három választott sportág között.

Ha itt is számba vesszük, hogy melyik sportággal mennyien kívánnak foglalkozni az iskola elhagyása után, akkor a következő rangsort állíthatjuk fel:

1. kosárlabdával 11,2%
2. úszással 9,6%
3. kézilabdával 6,8%
4. atlétikával 5,5%
5. tornával 4,4%
6. röplabdával 4,1%

Az általános iskolásoknál talált rangsorhoz viszonyítva a középiskolás lányoknál a torna erős visszaesést mutat, míg a kézilabda és az úszás kedvező helyet foglal el. Az atlétika a középcsoportba nyomul fel, a röplabda pedig megtartotta utolsó helyét.

ÁLTALÁNOS ISKOLÁS FIÚK
(%-ban)

	Kontroll	Atlétika	Torna	Kosárlabda	Kézilabda	Labda-rúgás	Összes
Nem	19,08	17,68	15,38	9,76	12,29	11,54	15,77
Atlétika	6,71	24,24	7,69	2,44	2,23	4,81	9,30
Torna	4,24	3,03	6,73	0,00	1,68	0,96	3,17
Kosárlabda	3,89	2,53	4,81	60,98	2,79	0,96	5,69
Kézilabda	13,43	10,10	5,77	0,00	30,73	5,77	13,69
Röplabda	0,00	0,51	0,00	0,00	0,00	0,96	0,32
Labdarúgás	21,20	24,24	24,04	14,63	22,91	38,46	24,09
Úszás	7,07	5,56	11,54	4,88	10,61	9,62	8,10
Vívás	1,41	1,01	2,88	0,00	0,56	0,96	1,20
Sí	0,71	0,00	0,00	0,00	0,56	0,96	0,43
Egyéb	22,26	11,11	21,15	7,32	15,64	25,00	18,18

$\chi^2 = 486{,}714$. Igen erősen szignifikáns.

Az általános iskolás fiúk viszonya a sporthoz igen kedvező. Csupán 15,8% nem kíván sportolni az iskola elhagyása után.

A kísérleti osztályok tanulói közül általában többen akarnak majd sportolni iskolai tanulmányaik befejezése után, mint a kontroll osztályok tanulói közül. Az előbbiek közül átlagban 13,5%-ban vannak olyanok, akik a sportolás ellen nyilatkoznak, az utóbbiak közül pedig 19%.

Az általános iskolás fiúknál a tornaosztályok kivételével mindenütt a saját sportág áll előtérben. A tornaosztályok tanulói a tornát rendkívül kis százalékban választják az iskola elhagyása utáni sportolás eszközéül. A saját sportág után mindenütt a labdarúgás a legnépszerűbb, s 5 esetben az úszás is bekerült az első három helyezett sportág közé. Ha megnézzük, hogy az iskola elhagyása után mely sportágakkal milyen arányban kívánnak foglalkozni a tanulók, akkor a következő rangsort kapjuk:

1. labdarúgással 24,1%
2. kézilabdával 13,7%
3. atlétikával 9,3%
4. úszással 8,1%
5. kosárlabdával 5,7%
6. tornával 3,2%
7. röplabdával 0,3%

A legkevesebben a röplabdát választják.

KÖZÉPISKOLÁS FIÚK
(%-ban)

	Kontroll	Atlétika	Torna	Kosárlabda	Kézilabda	Röplabda	Labda-rúgás	Összes
Nem	30,16	30,77	21,43	27,01	25,93	34,78	32,00	29,55
Atlétika	5,10	14,79	7,14	5,17	3,70	0,00	4,00	6,68
Torna	3,48	2,96	3,57	1,72	3,70	0,00	1,33	2,80
Kosárlabda	10,90	8,88	3,57	27,59	0,00	0,00	4,00	12,29
Kézilabda	7,66	2,96	3,57	4,02	25,93	0,00	1,33	5,82
Röplabda	0,80	0,59	0,00	2,30	0,00	21,74	5,33	1,83
Labdarúgás	14,85	21,89	35,71	13,79	7,41	21,74	26,67	17,47
Úszás	5,10	0,59	7,14	3,45	0,00	4,35	4,00	3,77
Vívás	3,02	2,37	7,14	1,72	0,00	4,35	0,00	2,48
Sí	1,16	0,00	0,00	1,15	0,00	0,00	1,33	0,86
Egyéb	17,87	14,20	10,71	12,07	33,33	13,04	20,00	16,39

$\chi^2 = 204{,}939$. Igen erősen szignifikáns.

A középiskolás fiúk állásfoglalása sokkal kedvezőbb, mint a középiskolás lányoké, de kedvezőtlenebb, mint az általános iskolás fiúké, 29,6%-uk nem kíván sportolni az iskola befejezése után. A kísérleti osztályok tanulói közül kevesebben vannak azok, akik nem akarnak sportolni az iskola elhagyása után, mint a kontroll osztályok tanulói közül. A kontroll osztályoknál 30,2%, a kísérleti osztályoknál 28,6%.

Középiskolás fiúknál a labdajátékok kivételével — ahol a saját sportág áll első helyen — a többi sportág kísérleti osztályaiban a labdarúgás a legnépszerűbb. Ezt megerősíti még az a körülmény is, hogy a labdajátékoknál is a labdarúgás mindenütt a második. Figyelemre méltó, hogy a torna még a tornakísérleti-osztályoknál sincs az első három legkedveltebb sportág között. Az atlétika eléggé népszerű. 7 lehetőség közül 5 esetben szerepel az első három helyezett között. Az úszás itt nem annyira kedvelt, mint az általános iskolás fiúknál.

Az iskola elhagyása utáni sportolásra a következő arányban választják a sportágakat:

1.	labdarúgást	17,5%
2.	kosárlabdát	12,3%
3.	atlétikát	6,7%
4.	kézilabdát	5,8%
5.	úszást	3,8%
6.	tornát	2,8%
7.	vívást	2,5%
8.	röplabdát	1,8%

Az általános iskolás fiúkéval megegyezően, a középiskolások is legnagyobb százalékban a labdarúgást, legkisebb százalékban a röplabdát választják.

Összefoglalás

1. A fiúk közül kevesebben vannak olyanok, akik nem kívánnak sportolni az iskola elhagyása után, mint a lányok közül.
2. Az általános iskolások közül többen akarnak sportolni az iskola befejezése után, mint a középiskolásokból.
3. Mindkét nemnél, az egy sportágra alapozott heti 4 órás testnevelésben részt vevők közül, többen szándékoznak sportolni az iskola elhagyása után, mint a heti 2 órás komplex testnevelésben részt vevők közül.
4. Az iskola befejezése utáni sportolásra választott sportágak közötti rangsorban — ha mindkét nemet együtt vizsgáljuk — általános iskolásoknál kézilabda, középiskolásoknál kosárlabda áll előtérben. Fiúknál azonban e két sportágat mindkét iskolafajtánál megelőzi a labdarúgás.
5. Mindkét nemnél, mindegyik korcsoportban a röplabda kísérleti osztály tanulói közül vannak legtöbben, akik nem kívánnak sportolni az iskola elhagyása után. Ezzel megegyezően az iskola elhagyása után legkevesebben a röplabdát és — az általános iskolás lányok kivételével — a tornát választották.
6. Az iskola befejezése utáni sportolásra legjobban ösztönöznek a labdajátékok: általános iskolában általában a kézilabda, s középiskolában a kosárlabda. Fiúknál azonban a labdarúgás mindkét sportágat megelőzi.

A testmagasság, a testsúly és a szorítóerő összefüggése 9-10 éves korban

FARMOSI ISTVÁN

Az általános iskola alsó tagozatának utolsó két osztályába fontos biológiai változások lezajlása, intenzív növekedési szakasz befejezése után kerülnek a tanulók. A negyedik osztály bevégeztével pedig több kutató által is igazolt — *Eiben (1), Palik (2), Rajkai (3), Fazekas (4), Twiesselmann (5)* — prepubertásos növekedési szakasz előtt állnak. A 9. és a 10. év tehát átmenet, amelyben feltételezhetően a funkciók tökéletesedése kap hangsúlyt.

Ez adta a gondolatot, hogy a szerkezet és a funkció összefüggése alapján a két legfontosabb alkati mutató — a testmagasság és a testsúly — kapcsolatát vizsgáljam a szorítóerővel.

A kisgyermekek mozgásában döntő fontosságú az erő. A tudományos kutatás kiderítette, hogy már fiatal korban, az idegrendszer fejlettségénél fogva bonyolult mozgások taníthatók.

Néhány sportág összetettebb technikai elemének tanítása mégis azért ütközik nehézségbe, mert hiányzanak a végrehajtáshoz szükséges testi képességek, köztük az erő is.

Kevés irodalmi adat van viszont arra, hogy milyen kapcsolat található ebben az életszakaszban az alkat és az általa hordozott izomerő között. Dolgozatom szerény próbálkozás arra, hogy e két osztály vonatkozásában — amely már az összetettebb felső tagozatos testnevelői munka előkészítéséül is szolgál — megkíséreljem az említett összefüggés fölvázolását.

A megfigyelés és a feldolgozás módszere

Méréseimet a kaposvári Gyakorló Általános Iskola harmadik és negyedik osztályainak összesen 33 fiú és 43 leány tanulóján végeztem. A testmagasság és a testsúly adatait az intézet testnevelő tanára, *Giesz Gyula* bocsájtotta rendelkezésemre, kinek segítségéért ezúton mondok köszönetet. A szorítóerőt kézi dinamométerrel testnevelési órán, az előkészítő rész után mértem. Így valamennyi tanulóról négy adat állt rendelkezésemre, amelyet statisztikai módszerrel értékeltem és táblázatba foglaltam. Ugyancsak táblázatban hasonlítottam össze az általam nyert testmagasság és szorítóerő átlagát más szerzők adataival, megítélve ebből a testi fejlettség színvonalát. Az összefüggés kimutatását korrelációszámítással végeztem, a kapcsolat tendenciáját a lineáris regressziós egyenes egyenletével írtam le. A viszonylag kicsiny létszám és az elmosódó életkori határok miatt a két osztály adatait együtt kezeltem. A korrelációszámításnál a két kéz szorítóerejének összegét használtam.

Az adatok értékelése

Az 1. számú táblázat az átlagot és a hozzá tartozó standard hibát ($\bar{x} \pm s_{\bar{x}}$) a szórást (s) és a variációs szélességet tartalmazza. Lehetőséget ad a két nem összehasonlítására is. Ez a fiúk „fölényét" mutatja. A testmagasságnál 1,8 centiméteres, a testsúlynál 1,48 kilogramos, a jobb kéz szorítóerejénél 1,41 kilogramos, a bal kéz szorítóerejénél pedig 1,36 kilogramos eltérés mutatkozik. E különbségek a testmagasság majdnem két centiméteres differenciáját leszámítva nem jelentősek; a fiúk és a lányok között nincs nagy eltérés.

A fizikai fejlettség megítélése azonban csak ezen a módon nem lehetséges. Szükséges más szerzők adataival való összevetés is.

A 2. számú táblázat négy szerző testmagasságra vonatkozó adatait tartalmazza. Az

1. táblázat

	$\bar{x} \pm s_{\bar{x}}$	s	Min—Max
Fiúk			
Testmagasság	136,39 ± 1,29	7,42	123 — 154
Testsúly	31,03 ± 1,49	8,57	22 — 65
Szorítóerő jobb	15,52 ± 1,02	5,96	11 — 26
bal	14,12 ± 0,66	3,82	10 — 24
Lányok			
Testmagasság	134,59 ± 2,87	20,72	124 — 148
Testsúly	29,55 ± 0,71	5,38	20 — 45
Szorítóerő jobb	14,11 ± 0,48	3,18	10 — 24
bal	12,76 ± 0,80	5,24	9 — 20

2. táblázat

Életkor és nem	EIBEN Körmend 1958	DEZSŐ Budapest 1959	FARKAS Szeged 1960	FAZEKAS Rákospalota 1963	GYAKORLÓ-ISKOLA Kaposvár 1968
9 é. fiúk	128,62	130,87	130,07	134,32	136,39
10 év. fiúk	134,20	136,82	135,30	137,50	
9 é. lányok	120,77	129,91	124,63	131,63	134,59
10 é. lányok	125,44	132,45	129,00	134,75	

3. táblázat

Szorítóerő	Fiúk		Lányok	
	Fazekas 1963	kaposvári gy. 1968	Fazekas 1963	kaposvári gy. 1968
Jobb kéz 9 év	13,93	15,52	11,09	14,11
10 év	14,84		12,24	
Bal kéz 9 év	12,74	14,12	11,17	12,76
10 év	13,05		11,03	

4. táblázat

Alkat / Szorítóerő	R	m_c	b	$y = a + b_1 x$
Fiúk				
Testmagasság	0,538	0,10	0,508	$y = -40{,}73 + 0{,}508 \cdot x$
Testsúly	0,676	0,08	0,688	$y = 7{,}32 + 0{,}688 \cdot x$
Fiúk				
Testmagasság	0,696	0,08	0,706	$y = -65{,}63 + 0{,}706 \cdot x$
Testsúly	0,754	0,07	0,655	$y = 10{,}1 + 0{,}655 \cdot x$

egybevetés azt mutatja, hogy a gyakorló iskola tanulóinak testi fejlettsége igen jó, hiszen a fiúknál a budapesti és rákospalotai; a lányoknál csupán a rákospalotai tízévesek magasabbak átlagunknál. Ez abból adódhat, hogy a fővárosban és annak peremkerületében lakó fiatalok akceleráltabbak a vidéki város gyermekeinél.

A szorítóerő tekintetében (3. sz. táblázat) azonban már fordított a viszony. Noha nincs nagy különbség, a kaposvári átlag mindkét kéz esetében és mindkét nemnél meghaladja a rákospalotai tízévesek erejét.

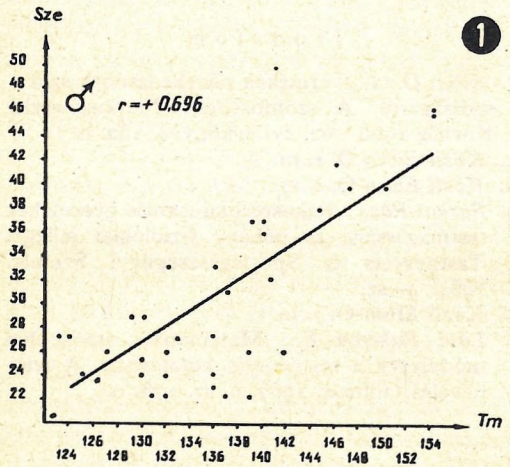

1

Ez azt is mutatja, hogy a jól fejlett szerkezet magas színvonalú funkciót hordoz.

Az összefüggés mélyebb elemzéséhez a már említett korreláció és regressziószámítás nyújt segítséget. Két jelenség között annál szorosabb a kapcsolat, minél közelebb van az egyhez a korrelációs együttható. A regresszió pedig azt mutatja meg, hogy a független változó egységnyi növekedése vagy csökkenése milyen mértékű eltérést okoz a függő változóban.

A 4. táblázat első oszlopában valamennyi korrelációs együttható megbízható, hiszen átlagos valószínű hibájuk háromszorosa (m_r) nem éri el az együttható értékét.

A fiúknál a testmagasság és a szorítóerő kapcsolata nem haladja meg a szoros össze-

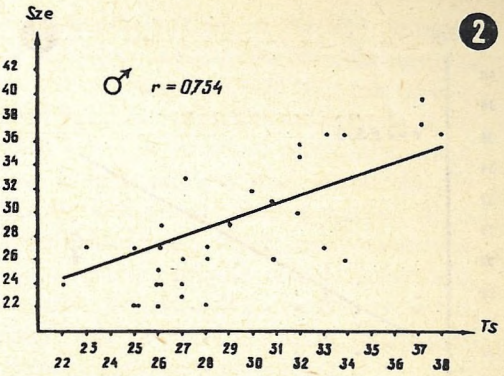

2

függés fokát (6) de súrolja azt. Kis igazítással az összefüggés szorosnak mondható. E mellett szól az 1. számú grafikon is, amelyen a pontok elhelyezkedése és a vonulatuk irányát szemléltető regressziós egyenes (ezek egyenletét a 4. táblázat utolsó oszlopa tartalmazza) pozitív szoros kapcsolatra utal. A regressziós együttható itt a legszorosabb. Ez azt jelenti, hogy a testmagasság egy centiméteres növekedésével a két kéz szorítóerejének összege 0,706 kg-al nő.

A testsúly és a szorítóerő kapcsolata szintén szoros. Az egyenes (2. sz. grafikon) azonban kevésbé meredek. A testsúly egy kilogramos növekedése 0,655 kg-al növeli a szorítóerő összegét. Ez természetes is hiszen a súlygyarapodásnak csak egy része jut az izmokra.

A lányoknál a testmagasság összefüggése a szorítóerővel közepes. A regressziós együttható pedig centimérerenként mintegy fél kilogramos erőgyarapodást ígér. A korrelációs táblán a pontok nagyfokú szétszórtsága szembetűnő, amely a már korábban említett erős szóródást szemlélteti.

A testsúly kapcsolata szintén közepes, bár kerekítéssel elérné a szoros összefüggés fokát. A regressziós együttható a testsúly erőteljesebb befolyásoló hatására hívja fel a figyelmet. Az egyenes (4. sz. grafikon) meredekebb, mint a testmagasságé.

A két nem összehasonlítása azt is megmutatja, hogy mindkét nemnél az összefüg-

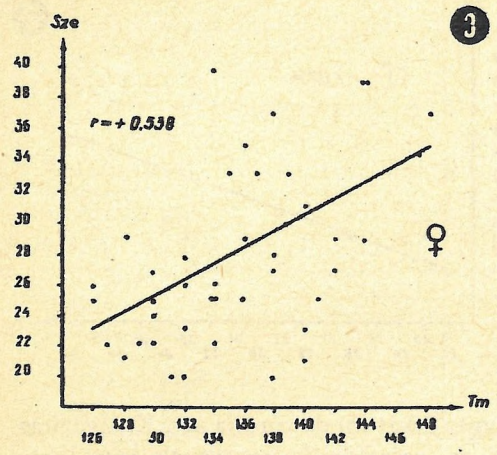

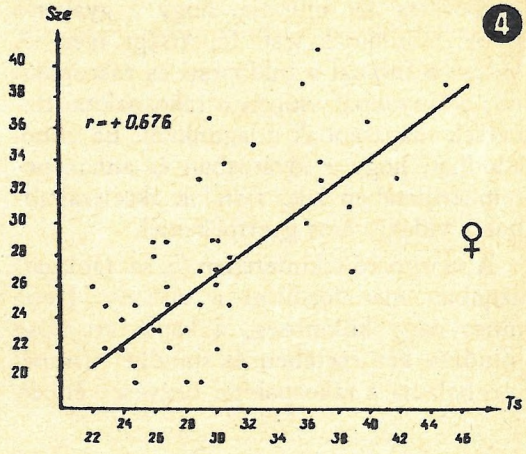

gés a testsúllyal szorosabb; a testmagassággal lazább. Ebben az életkorban a testsúlyból és a testmagasságból — tehát az általános fizikai fejlettségből — elég nagy biztonsággal következtethetünk az izomerőre.

A kérdéskomplexum több tanulón való vizsgálata és a megfigyelés több osztályra való kiterjesztése még további értékes adatokkal segítheti a gyakorlati munkát abban az időszakban, amikor az erőfejlesztés az érdeklődés középpontjában áll.

Irodalom

1. *Eiben O:* A gyermekek növekedésének szakaszosságáról. A szombathelyi Markusowszky Kórház 1960–62. évi évkönyve. 162. o.
2. *Közli Eiben* O. i. m.
3. *Közli Eiben* O. i. m.
4. *Farkas Róza:* Rákospalotai iskolás gyermekek testmagassága és néhány fiziológiai jellege. Testnevelés és Sportegészségügyi Szemle. 1964. 4. sz.
5. *Közli Eiben* O. i. m.
6. *Lásd Bakonyi F.:* Matematikai statisztikai módszerek a testnevelés kutatásban. A testnevelés tanítása. 1967. 6. sz. 178. o.

A középfokú iskolák szakosztályai

SÓS ISTVÁN

Mint ismeretes, az 1/1968. (MTS É. 1.) Orsz. Eln. számú határozat és az Útmutató értelmében a középfokú iskolák sportköreiben a tantervi sportágakból lehet szakosztályokat létrehozni. A tantervi sportágak alatt az atlétika, a torna, a kosár-, a kézi-, a röplabda és a labdarúgás, egyes szakmunkástanuló-intézetekben a birkózás és az ökölvívás értendő. Személyi díjazással működő szakosztályok tehát csak ezekben a sportágakban működhetnek, számukat az MTS megyei (budapesti) tanácsai határozzák meg. (A fenti sportágakon kívül alakítható természetjáró szakosztály tiszteletdíjas vezetéssel, mely mozgalmi jelleggel működő szakosztálynak tekintendő.)

A személyi díjazással működő szakosztályokra vonatkozik az az előírás, hogy be kell kapcsolódniuk az MTS területi szervei által rendezett valamilyen sportági versenyrendszerbe, s biztosítaniuk kell az egész évi rendszeres felkészülést, aminek során a legkorszerűbb edzéselméleti és gyakorlati eljárásokra kell az edzőknek törekedniük.

Lehetőség van azonban olyan szakosztályok létrehozására is — a tanulók igénye alapján —, amelyek nem személyi díjazással fejtik ki tevékenységüket, amelyeket társadalmi munkában vezet valamelyik vezető, sportoló, szülő. Az ilyen jelleggel működő szakosztályoktól nem követelhetők meg azok az előírások, mint a személyi díjazással működő szakosztályoktól.

Kívánatos azonban, hogy ezek a szakosztályok is bekapcsolódjanak a TS versenyrendszerbe, ha erre lehetőségük van.

A szakosztályoknak e kétféle jellegét, megkülönböztetését az iskolák jelenleg meglevő adottságai indokolják. A tömegsportórák idő- és létesítményi igényeinek a kielégítése is sok helyütt problémát okoz, melyet a szakosztályok csak növelnek. Figyelembe kell vennünk ezek mellett a tanárok munkaerejét, idejét nem utolsósorban a személyi díjazás anyagi kihatásait, valamint a tanulóknak a rendszeres versenyeken való résztvétel miatt jelentkező esetleges tanulmányiidő-kiesést.

A középfokú iskolák szakosztályi, ún. „minőségi" tartalmi munkájáról az utóbbi években keveset tudtunk. Nem volt áttekintésünk sem a szakosztályok számáról, sem azok sportági megoszlásáról. E hiányt igyekeztünk pótolni akkor, amikor 1968. év végén az MTS megyei (budapesti) tanácsainak jelentése alapján összeállítottuk a középfokú iskolák szakosztályaira vonatkozó kimutatást. (Lásd: a kimutatást.)

A kimutatásból kitűnik, hogy személyi díjazással a legtöbb szakosztály kézilabdában működik, számuk 236. Ez után következik a kosárlabda 216, az atlétika 190, a torna 150, a röplabda 74, a labdarúgás 60 szakosztállyal. Ökölvívásból 11, birkózásból 7 szakosztályban edzenek a fiatalok. A többi sportágból is működik néhány szakosztály (vívás 2, tájékozódási futás 2, kajak 1, tollaslabda 6, művészi torna 1).

A szakosztályok területi megoszlása elsősorban a területi vezetőszerveket kell, hogy érdekelje (bár országos szempontból sem közömbös), s nekik kell azokból a következtetéseket is levonni.

Néhány szembetűnő jelenség azonban akad így is. Győr-Sopron megyében egyetlen egy személyi díjazással működő tornaszakosztály sincs, társadalmi vezetéssel is mindössze egy található. Tolna megyében kézilabda, Szolnok és Zala megyében röplabda-szakosztály nincs. Zalában pl. egyetlen szakosztály sem működik társadalmi vezetéssel.

A középfokú iskolai sportkörökben ez volt tehát a helyzet a szakosztályokat illetően, 1968 végén.

Megye	Isk. száma	k SK-szá-ma	Atlétika		Torna		Kézi-labda		Kosár-labda		Röp-labda		Labda-rúgás		Termé-szetjárás		Asztali-tenisz		Sakk		Súly-emelés		Úszás		Birkózás	
			F	NF	F	NF	F	NF	F	NF	F	NF	F	NF	F	NF	F	NF	F	NF	F	NF	F	NF	F	NF
Baranya	41	27	6	5	10	2	15	2	14	—	3	3	3	—	14	5	—	8	1	6	—	1	—	—	—	—
Bács	56	35	5	11	2	4	6	10	8	5	3	3	—	6	3	5	—	7	—	5	—	—	—	2	—	—
Békés	50	37	11	—	7	—	5	—	6	—	2	—	—	—	15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Borsod	70	57	21	13	11	6	15	14	11	17	12	4	4	31	38	—	—	39	—	21	—	—	—	—	—	12
Csongrád	48	34	6	1	9	—	15	2	6	—	—	—	—	—	28	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—
Fejér	35	24	13	4	7	1	14	13	8	5	3	7	1	13	10	4	1	11	—	7	2	—	1	—	1	—
Győr-Sopron	55	39	10	1	—	1	12	1	13	2	9	—	6	—	11	5			—	1						
Hajdú	48	41	11	11	2	4	9	2	9	1	2	—	1	2	14	—									1	—
Heves	25	17	8	5	6	1	4	11	3	3	1	1	3	4	13	1	—	6	—	9			—	1		
Komárom	33	24	9	—	8	—	11	—	4	—	1	—	2	—	14	—	1	—			1	—				
Nógrád	26	16	4	5	6	3	5	6	3	6	1	2	—	2	10	5	—	1	—	2	—	2	—	—	—	—
Pest	50	29	3	—	5	—	7	1	8	—	1	—	2	—	3	2									1	
Somogy	36	21	1	1	4	—	4	1	2	—	3	—			6	—								1		
Szabolcs	42	34	5	—	9	—	14	6	14	—	3	9	2	3	7	—	—	1			—	2				
Szolnok	49	35	8	5	9	2	16	2	5	—	—	—	—	—	3	2	—	2	—	1						
Tolna	31	18	2	2	3	3	—	—	2	—	1	—	—	—	5	2										
Vas	34	23	9	—	8	1	8	1	5	—	5	1	—	—	13	1			1	—					1	—
Veszprém	41	28	6	5	5	2	7	4	7	5	3	5	2	—	20	3					3	1				
Zala	27	19	2	—	3	—	9	—	16	—	—	—	1	—	19	—										
Budapest	179	155	50	2	36	8	60	9	72	19	21	14	33	26	94		—	48		39				7	1	
Összesen	984*	713	190	71	150	38	236	85	216	63	74	49	60	87	340	35	2	123	2	89	6	6	1	11	7	12

* *Iparitanuló-fiókiskolákkal együtt.*
F = fizetett (személyi díjazással járó) szakosztály.
NF = nem fizetett (társadalmi vezetéssel) működő szakosztály.

Testnevelés és sport a gyógyítás szolgálatában I.

GINDER KATALIN

Általános testnevelési és sportfoglalkozás

1967 júniusában tanulmányúton voltam az NDK-ban, a Karl-Marx-Stadt-i rehabilitációs központ meghívására. 1968 szeptemberében NSZK-ban jártam, ahol magánjellegű utazásom ellenére vendéglátóim szívességéből lehetőségem nyílt néhány rehabilitációs intézmény meglátogatására. Utazásom mindkét országban csak 3—4 hetes volt, tehát általános és teljes képről nem számolhatok be, azonban ez a rövid látogatás is érdekes bepillantást nyújtott. NDK-ban szerzett benyomásaimat értékesen egészítik ki azok az írásbeli közlések, melyeket a meglátogatott intézmények vezetői, valamint a „Sport der Versehrten" szerkesztősége utólagos felkérésemre küldött, melyekért ezúton is hálás köszönetet mondok. A testnevelésnek és sportnak olyan területéről számolok be, mely nálunk még sokak előtt ismeretlen, s csak elszórtan akadnak lelkes, de meglehetősen elszigetelt művelői és harcosai.

NDK-ban tett tanulmányutam célja az egészségügyi értelemben vett rehabilitációs intézmények tanulmányozása volt, melyhez szorosan hozzátartozik a csökkent képességűek testi nevelése is. Utam során meglátogattam Karl-Marx-Stadt, Lipcse és Drezda több intézményét, részt vettem az Erfurtban megrendezett III. nemzetközi rehabilitációs kongresszuson, ahol előadásban számoltam be a szívbeteg tanulók gyógytestnevelésével elért eredményekről. Mint gyógytestnevelő tanár különös érdeklődéssel tanulmányoztam a testi fogyatékosok, ill. csökkent testi képességűek testnevelési és sportfoglalkozását. Természetesen számomra nem volt idegen ez a terület, de nálunk még nagyon sok testnevelő tanár áll értetlenül szemben ezzel a kérdéssel. Számukra egy félkarú, bénult lábú, nagyothalló, csökkentlátó, szívbeteg gyermek csak mint „felmentési alany" létezik, nehezen tudják elképzelni őket, mint aktív sportolókat. Pedig a testi fogyatékosok számára a helyesen vezetett gyógytorna, testnevelés, sport, nemcsak szórakozás és vetélkedés, nemcsak a testi nevelés elmaradhatatlan eszköze, hanem fontos gyógyító tényező is, mind testi, mind pszichológiai értelemben. Ez a gyógyító tevékenység két területen folyik: egyik a kórházakban és iskolai intézményekben, másik a sportegyesületekben. Beszámolóm kiterjed az iskolai és sportegyesületi munkára.

A testi fogyatékosság lehet veleszületett vagy szerzett. Utóbbinál nem közömbös, hogy milyen életkorban következik be. A testi fogyatékosság nemcsak a testi funkciók csökkentebb képességét vagy éppen egyes funkciók teljes kiesését jelenti, hanem mindig megzavart lelki egyensúllyal, pszichés gátlásokkal, legtöbbször a „csökkentértékűség" tudatával jár együtt, igen gyakran súlyos személyiségzavarokhoz vezet. A különböző testi fogyatékosság egyes esetekben bizonyos testrészek teljes mozgásképtelenségét idézi elő, más esetben csak súlyosan gátolja azt. Előfordulhat, hogy a fogyatékosság — különösen a bénaság — következtében egyes mozgások bizarrá, megdöbbentővé, sőt talán visszataszítóvá válnak, amit jól tud maga a fogyatékos is. Egyes belgyógyászati betegségeknél, elsősorban a szívbetegségnél látszólag nincs mozgáskorlátozottság, a betegség mintegy belsőleg korlátoz. Ez azt jelenti, hogy a megengedett korlátok áthágásával nem járnak együtt általában külső elváltozások, de a szervezet energiatartalékainak kizsákmányolásával fizet. Ha a testi fogyatékos társadalmilag magára hagyatott lesz, mindez nemcsak teljes testi inaktivitást eredmé-

nyez, hanem ezzel együtt a kitaszítottság nyomasztó érzése miatt eltorzult szociális lelkület, gyakran gyűlölködő, agresszív magatartás kifejlődésére vezet. *Hogyan segíthet ezen a testnevelés, a sport?* Elsősorban azon testrészeknek, izomcsoportoknak, szerveknek aktivizálásával, melyek mozgásképesek, funkcióképesek maradtak. Ez igen gyakran nemcsak támogatást jelent a szervezetnek, hanem mintegy pótlást, helyettesítést is. Gondoljunk például arra az esetre, amikor az amputált jobb kar, ill. kéz szerepét kellő tréning után átveszi a bal, vagy a mozgástherápia azon kimagasló eredményére, amikor a teljesen bénult lábakat a felső törzs és karok „magasiskolában" kiművelt izmai „járatják" a felszerelt rögzítő gépezet segítségével. Nem kevésbé fontos azonban a testmozgás és sport általános hatása sem, mely egyrészt a testi, másrészt a lelki képességekre van befolyással. A megfelelő tréning az egész szervezet „edzettségét" eredményezi, melybe természetesen beletartozik a keringési és légzési rendszer edzettsége is. A pszichés befolyások pedig elősegítik olyan képességek kifejlődését, melyek helyes önértékelésre és szociális magatartásra vezetnek. Sportot egyedül úszni nem lehet, a közösség életöröm forrását, a külvilághoz való kapcsolódás lehetőségét jelenti, a vetélkedés pedig a barátság, a küzdeni akarás, a helyes ítélőképesség és igazságérzet kialakulásához vezet.

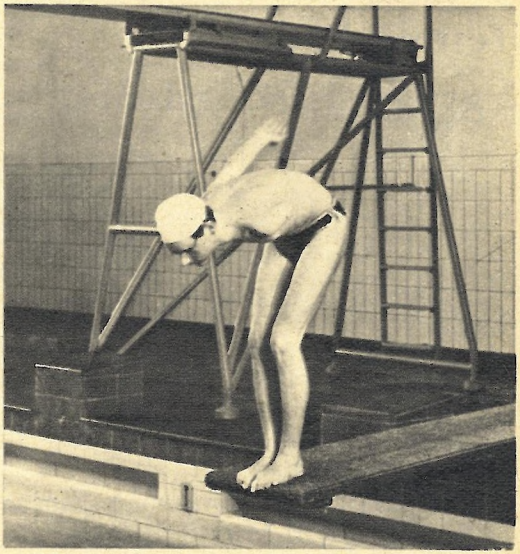

Mindezeket átgondolva természetesnek tartottam, hogy a különböző rehabilitációs intézményekben, iskolákban *a testnevelési azaz sportóra kötelező tantárgy*. Általános iskolai fokon, a mozgásszervi fogyatékosok különiskoláiban, a vakok iskoláiban, a hallásszervi károsultak iskoláiban az első két osztályban heti 2 órában, 2—6 osztályban heti 3 órában, 7—10 osztályban heti 2 órában tanítanak csoportos testnevelést. Ezenkívül egyéni foglalkozás is folyik. A fenti intézményeket „Sonderschule"-knak nevezik; az NDK-ban és NSZK-ban is minden nagyobb városban megtalálhatók. Kislétszámú (12—14 létszám) osztályai vannak, napközi otthonos jelleggel, ahova különautóbuszokon vagy személygépkocsikon viszik a tanulókat. Több ilyen iskolát látogattam meg NDK-ban (Karl-Marx-Stadt, Lipcse, Drezda), egyet NSZK-ban (Ham-

burg-Altona). NDK-ban inkább csoportos foglalkozás folyik pedagógus gyógytornász irányításával. NSZK-ban inkább egyéni foglalkozás van némi csoportmunkával kiegészítve, melynek vezetője gyógytornász, pedagógus gyakorlattal. A tanárellátottságra jellemző adatok: NDK-ban a Karl-Marx-Stadt-i egyik Sonderschule-ban 56 gyermek tanul 33 felnőtt irányításával (tanár, nevelő, gyógytornász, munkatherápia-vezető), míg a Hamburg-Altona-i iskolában 40 felnőtt foglalkozik 120—125 gyermekkel. A Karl-Marx-Stadt-i iskolához tartoznak azok a tanulók is, akik otthon végzik tanulmányaikat, mert állapotuk, betegségük miatt még a „Sonderschule" körülményei sem megfelelők számukra. Őket is az iskolához tartozó, többnyire nyugdíjas pedagógusok tanítják, azonos tanterv alapján, mint a nyilvános iskola tanulóit. Így érthető a tanárok magas arányszáma. Felmentést csak indokolt esetben, kifejezett külön orvosi véleményre adnak, szinte kizárólag csak belgyógyászati megbetegedések esetén. Számomra mindenesetre meglepő volt, hogy leginkább szívbetegeket mentenek fel az általános testnevelés alól. Ezen a területen még „bátortalanok" a gyógytornász pedagógusok, s azt gondolom, hogy ennek oka a kellő szakorvosi támogatás és ellenőrzés hiánya. A gondozási szemlélet, mint mindenkire kiterjedő és központilag irányított munka belső tartalma, csak az NDK-ban ismeretes. Sajnos, ott sem terjed ki a szívbetegekre, inkább csak a mozgásszervi sérültekre, vakokra, hallássérültekre, valamint a TBC-sekre. Hamburg-Eppendorf gyógytornászképző iskolájában, mely világviszonylatban is rangos helyen áll, őszinte meglepődéssel és elismeréssel fogadták, amikor látogatásom során beszámoltam a nálunk ilyen irányban folyó kezdeményezésekről. A szakmunkásképző intézetekben — „Berufsbildung" — szintén kötelező tantárgy a testnevelés, de itt már a különböző sportjátékok megtanításán van a hangsúly, s az iskolai sportegyesületek átmenetet képeznek az üzemi sportegyesületek felé.

A gyógytornászok, testnevelő tanárok, sportoktatók kiképzése

Mindkét államban magasszintű és sokoldalú, mint azt a munka természete meg is kívánja. Az NDK-ban a foglalkozásokat, mint már említettem, pedagógus vezeti. Az általános testnevelésre előkészítő főiskolai képesítés után (5 év), 2 évi gyakorlat szükséges a normál testnevelésben, majd a megfelelő szakintézményben (fogyatékosok különböző iskolái), végül a szakirányú továbbképzés történik, mely a vakok oktatásához 2 év főiskolai képzést, egyéb szakok esetében speciális továbbképzést jelent. Az oktatáshoz országos érvényű tanterv még nem áll rendelkezésre, a tanmeneteket az előképzés segítségével a normál testnevelés elvei és gyakorlata alapján készítik. A mozgásszervi fogyatékosok sportoktatói gyakori továbbképzéseken és tapasztalatcseréken vesznek részt. Az NSZK-ban a Sonderschule-kban gyógytornászok végzik a mozgástherápiát. A Hamburg-Altona-i iskolában 120 körüli a tanulólétszám, 4 gyógytornászuk és 3 munkatherápiás nővérük van, az előbbiek kiképzése teljesen azonos a kórházi gyógytornászokéval. Először 1/2 év gyakorlat valamilyen kórházban, majd 2 éves szakképzés után 1 éves kórházi gyakorlat szükséges. Ők tulajdonképpen iskolához kihelyezett gyógytornászok, akik túlnyomórészt egyéni kezelést végeznek. A tanulók nagy többsége ebben az iskolában szülési sérülés következtében mozgásszervileg károsodott gyermek, akik valóban csak intenzív egyéni kezeléssel mobilizálhatók. Az itt dolgozó gyógytornászok különös dologról panaszkodtak. Eredményes munkát csak a szülők segítségével és együttműködésével tudnának elérni, sok otthoni gyakorlásra lenne szükség ezeknél a gyermekeknél. A túlzott mechanizálódás miatt azonban igen nagy a kínálat a különböző drága segédeszközök területén. A szülők kényelmesek, jobban bíznak az eszközös segítségben, mint a gyógytorna egyszerűbb eszközökkel dolgozó, de állandó gyakorlást kívánó módszerében, s ezért inkább meg-

veszik a drága segédeszközöket, mintsem, hogy maguk foglalkoznának gyermekeikkel. Az eredmény így nem kielégítő.

A foglalkozás módja NDK-ban csoportos és osztályonként folyik. A 7. osztályig koedukált jellegű, utána elkülönítetten foglalkoznak a fiúkkal és lányokkal. A csoportos foglalkozás mellett a súlyosabb eseteknél egyéni foglalkozás is folyik, különösen a spasztikusokkal. Általános felfogás mindkét államban, hogy a mozgástherápia fontos segédeszköz a minél nagyobb fokú önállóság kifejlesztéséhez, s elv az, hogy „csak ott nyújtsanak segítséget, ahol az múlhatatlanul szükséges". Ez nagyban hozzájárul a „csökkentértékűség" kiküszöböléséhez és elősegíti a helyes önértékelést. „Természetesnek" kell tekinteni, ami egyáltalán nem lenne természetes, tudomásul venni a fogyatékosságot mint tényt, és minden eszközzel felülkerekedni a fogyatékosság okozta testi és lelki károsodáson. Az iskolai sportórákon az általános edzés mellett természetesen uralkodó jellegű a speciális foglalkozás. Ez a fogyatékosságok természete és foka szerint igen különböző és sokoldalú. A kéziszerek és speciális tornaszerek változatos alkalmazása számtalan egyéni ötletre ad lehetőséget. Az órákat a derű és életöröm sugározza be, sokkal több a dicséret, mint az elmarasztalás. A sportoktató, gyógytornász nemcsak magasszintű szaktudását, leleményességét, de legteljesebb emberségét is bele kell, hogy vesse a foglalkozások vezetésébe, mert csak így érhet el eredményt. Igen nagy fontosságot tulajdonítanak a zenének, mely a szükséglet szerint (pl. vakok, bénultak) nemcsak mint aláfestés és hangulatteremtő eszköz szerepel, hanem a ritmusérzék fejlesztésén keresztül fontos idegi kapcsolatok kiépítését szolgálja.

Ami számomra a legnagyobb meglepetést jelentette, az a *baleseti statisztika* volt. Tudva, hogy a fogyatékosokkal való sportfoglalkozás alatt nagyobb a baleseti veszély, mint az egészségeseknél, fokozottan érdekelt ez a kérdés. Összesen 8 intézményben tettem fel a kérdést erre vonatkozóan, ebből 6 NDK-ban, 2 NSZK-ban van. A válaszok szerint az utóbbi 5—6 évben egyáltalán nem fordult elő baleset. Ennek okát kutatva arra a meggyőződésre jutottam, hogy ez a csodálandó statisztika, szemben az egészségesek sportsérüléseinek viszonylagos nagy számával, egyáltalán nem az alacsonyabbszintű mozgáskultúra következménye — „aki nem csinál semmit, azt nem érheti baleset" —, hanem itt más tényezők játszanak szerepet. Ennek tekinthetők a sportvezető részéről a nagyobb körültekintés és mérlegelés a gyakorlatok megtervezésében, a szakszerű segítségnyújtás, a tanulók részéről pedig a mozgás és versengések hevében is őrködő fokozott elővigyázatosság, valamint a versenyszabályok tökéletesebb megtartása. Ezen a téren igazán van mit tanulni a „fogyatékosoktól"!

Befejezésként idézni szeretnék Barbara Meffert és Heinz Niemann cikkéből, mely a Neue Berliner Illustrierten 1968. évi 2. számában jelent meg, Sonderschule für Körperbehinderte (Különiskola a testi fogyatékosok számára) címmel. A Berlin-Friedrichschain-i Sonderschule-ban folyó munkáról beszámolva közlik, hogy az intézethez tartozó 200 tanulóból a sportfoglalkozás alól felmentett egy sincs. A tanulók nagy része mozgásszervi sérült, kisebb részben idegrendszeri vagy valamilyen belgyógyászati betegségben szenved. Munkájuk céljáról így írnak: „...ezeknek a fiatal emberkéknek uralniuk kell testi fogyatékosságukat, nem pedig azoknak őket!" Gyakran kerül hozzájuk tanuló más, legtöbbször normál iskolából, ahol természetesen eddig felmentett volt, itt azonban erről szó sem lehet. Ebben az intézetben mindenki a neki megfelelő módon és mértékben testnevelési, vagyis iskolai sportfoglalkozásban részesül. Ezenkívül az iskolával részt kell vennie az iskola saját nyári táborában az Ostsee mellett. Mint mondják: „...ez az iskola nem a kímélet helye. Itt a tanulók olyan társadalmi közösségben élnek, mely képességeiknek megfelelő, ahol ők normális, megbecsült emberként élhetnek." Munkájuk értelmét egy megható példa illusztrálja.

„Olyan gyakran beszélünk a mindennapi életben a sportgyőzelmekről, a bajnoki érmek szerzőinek csodálatos energiájáról, kitartásáról, akaraterejéről, mellyel megszerzik az uralmat testük és képességeik felett. Ezeket az eredményeket nem akarjuk alábecsülni, azonban szeretnénk most egy kislányt állítani ezek mellé a győzelmi emelvényre, aki egyetlen kis akadályt győzött ugyan le, ami azonban mint emberi teljesítmény egyenértékűnek mondható a nagy győzők, rekorderek, maratoni futók győzelmével. Ez az akadály csak 18 cm volt, de ezen a napon számára ez volt a legnagyobb magasság a világon. De legyőzte! A kislány Regina, mikor először került az intézetbe teljesen merev volt. Csak az ujjait tudta mozgatni, úgy kellett az osztályba bevinni, a padba beültetni, és újra kiemelni onnan a tanítás végén. Sem a karja, sem a keze nem engedelmeskedett neki. Most már egyedül jár, sőt kisebb akadályt — lécdarab, küszöb stb. — át is tud lépni. Egyedül nyitja ki a táskáját, és veszi ki belőle, ami szükséges. Kis segítséggel már lépcsőt is tud járni. Amikor megy, még mindig lassan lépked és nagyon esetlennek látszik. Ha akadályon kell átlépnie, megáll előtte, s ha az kissé magasabb, megvárja, míg segít neki valaki. Senki sem gondolta volna, hogy egy napon megkísérli, hogy merev lábával segítség nélkül lépjen át nagyobb akadályt. És egy nap megtörtént! Arca elsápadt, mikor elindult az akadályt jelentő gerenda felé. Később lemértük, 18 cm volt! És győzött! Még ma is csodálom! Ez a szűk mondatokkal közölt tudósítás, mely egyáltalán nem túlzó, sőt inkább józan, mint lelkes, adja meg Regina teljesítményének a rangot, mely akkor úgy tűnt neki, mint a legnagyobb hőstett, amit véghezvihet."

Ezek után felteszik a szerzők a kérdést, megengedhető-e egyáltalán, hogy azok a testi-fogyatékos tanulók, akik kénytelenek normál iskolába járni, ne kapjanak meg minden segítséget a testnevelési, a sportfoglalkozásban való részvételhez és az itt elért eredmények osztályzattal való értékeléséhez? Az adott feltételeknek megfelelően minden teljesítményt értékelni kell, s ez különösen vonatkozik az iskolára s az ott elért eredményekre.

Végezetül viszont én teszem fel a kérdést: vajon megelégedhetünk-e Magyarországon azzal, hogy már 1963-ban országos érvényű rendelettel teremtettünk lehetőséget mind a könnyített, mind a gyógytestnevelés bevezetésére, valamint az abban elért eredményeknek a többi tantárggyal azonos értékű osztályzattal való értékelésére — amikor olyan kevés helyen élnek ezzel a lehetőséggel. Több érdeklődéssel, szakértelemmel, segítőkészséggel, akarattal és szeretettel legyőzhetők lennének azok az akadályok, melyeket legtöbbször csak a tunyaság, nemtörődömség, érdektelenség, önzés növel óriásiakká előttünk. S ezek mellé természetesen szükséges lenne az ezirányú munka nagyobb értékelése mind az igazgatók, mind a szakfelügyelet részéről.

Irodalom:

Sport der Versehrten 1965., 1966., 1967., 1968. évfolyamai magánjellegű közlemények.

Elfelejtett játékok (II.)

A népi játékok megmentésére, illetve azok kismértékben módosított változatának fenntartására, már évek, évtizedek óta szakadatlan harcot folytatnak a szakemberek. Nehéz lenne megmondani, hogy a picinyek vagy a nagyobb gyerekek játékai maradtak-e fent nagyobb számban? Azt mindenesetre megállapíthatjuk, hogy szinte valamennyi szöveges, mondókás játék háttérbe szorult, bár a gyermekdalok által egynéhány még ma is ismert a gyerekek előtt. A nagyobb gyerekek játékai már mozgásigényesebbek, és igen gyakran szellemes játékeszközt is igényelnek. Feltételezhetnénk, hogy ezek megfelelnek a mai gyerekek igényeinek is, és éppen ezért el sem felejtették ezeket. A tapasztalat azonban megcáfolja feltételezésünket.

A népi játékok egy csoportja a testnevelési játékok segítségével maradt fent. Egy-egy népi játékról ma már nem is gondoljuk, hogy azt valamikor a falu közelében, a réten játszották. Ilyen például a nyúl és a vadász, a fogó- és cicajátékok többsége stb.

A játékok másik csoportját viszont még akkor sem ismerik a gyerekek, ha az a játékkönyvekben szerepel, mert alkalmazásukra csak ritkán kerül sor. Ilyen például a Métajáték különböző formái, a Hűrözés vagy Hatozás, a Stukkos néven ismert kidobós játék is stb.

Idézzünk fel ezek közül néhányat, hiszen méltán figyelhetünk fel rájuk! Kisebb módosítással — esetleg csak a játékelv felhasználásával — a testnevelési órákon vagy a különböző sportfoglalkozásokon még ma is felhasználhatjuk őket.

Csürközés

Fiúk játéka, mely nagy ügyességet, pontos célzást és gyors kombinatív készséget igényel. Olyan cselekvési feladatokat kell benne megvalósítani, melyek a 10—12 éves gyerekek számára komoly felkészültséget és sok izgalmas pillanatot jelentenek.

Játékosok száma: Két csapatban 10—10 tanuló.

Felszerelés:

10 db bot,
1 db buzogány,
1 db „csürökpad" (pl.: téglára helyezett 50—60 cm hosszú, 20 cm széles deszkadarab).

Játéktér: 20×40 méter téglalap alakú terület. Az egyik rövidebb oldal a dobóvonal, melytől 8—10 méterre — párhuzamosan — húzzuk meg a csürökvonalat. Ez utóbbinak a felezőpontjára helyezzük a csürökpadot, melyre a célbábut, a buzogányt állítjuk fel (1. sz. ábra).

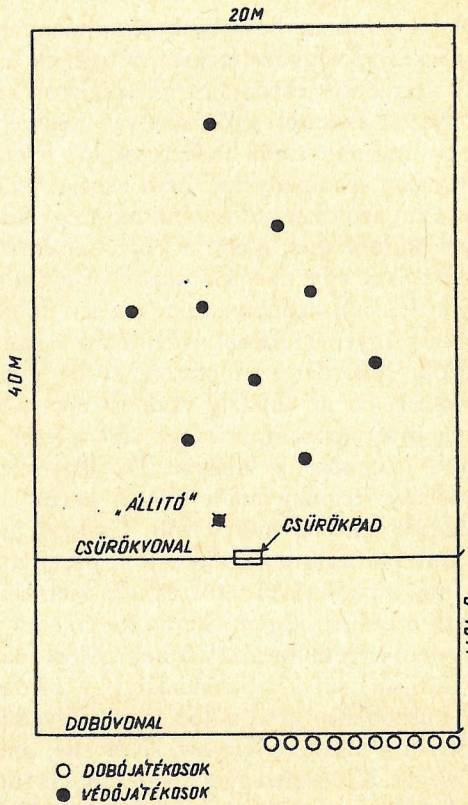

Felállás: Sorsolással jelöljük ki a dobó csapatot, melynek tagjai, kezükben egy-egy bottal, a dobóvonal mentén sorakoznak fel. A másik csapat játékosai a játéktér nagyobbik térfelén, a csürökvonal és a hátsó határvonal közötti területen, szétszórtan állnak fel. Közülük kell kijelölni az „állító" játékost, aki a buzogány közelében marad (1. ábra).

A játék kezdete: A sorsolással kijelölt dobó csapat első tagja jelre indítja a mérkőzést.

A játék menete: A dobó játékosok egymás után sorban rádobják botjukat a buzogányra, úgy, hogy ne csak azt találják el, hanem a csürökpad is lehetőleg összedőljön. Eredménytelen dobás esetén a kidobott botok azon a helyen maradnak, ahová leestek. Sikeres dobás esetén azonban mindazok a játékosok, akik addig célt tévesztettek, gyorsan kifutnak botjukért a játéktérre, mert a bot visszahozásával ismét dobásjogot szerezhetnek maguknak. Közben a kinti játékosok az elütött buzogányt, esetleg az elütött állványrészeket is, visszajuttatják az állítónak, aki helyére teszi a csürökpadot és ráhelyezi a buzogányt is. A dobójátékosoknak ezt az időt kell ügyesen kihasználniuk, mert csak azalatt hozhatják vissza botjaikat, míg a buzogány nincs a helyén. Ha a bábu felállításakor még nem tudtak a csürökvo-

nalon visszatérni, akkor botjuk kint marad, és üres kézzel állnak vissza a dobóvonal mögé. Ezek a játékosok nem szerezték vissza a dobás jogát, sőt a következő sikeres dobáskor sem mehetnek ki botjukért, hanem meg kell várniuk, hogy „beváltsák" őket.

Beváltás: A „beváltás" úgy történik, hogy a sikeres dobás után kifutó, még játékban levő játékos, nemcsak a saját botját kapja fel, hanem egy vagy több társáét is. Így, ha a helyzet megengedi, és sikerül a botokat a csürökvonalon áthoznia a buzogány felállításáig, annyi játékos dobásjogát szerezte vissza, ahány botot megszerzett. Ha azonban az ilyen kísérlet nem sikerül, akkor még saját botját is vissza kell dobnia, és várnia arra, hogy őt is beváltsák.

Szabályok: 1. A kint levő játékosok nem akadályozhatják a kifutókat sem a bot felvételében, sem a visszafutásban. A szabálysértés büntetése: a dobó játékos botjával együtt visszatérhet, és dobásjogot nyer.
2. A dobó csapat tagjai kifutás közben nem akadályozhatják sem a buzogány, sem a pad továbbítását, illetve felállítását. A szabálysértés büntetése: a botot vissza kell helyezni a játéktérre, és várakozni a beváltásra.
3. A csürökvonalon való átjutás elbírálásánál azt kell figyelembe venni, hogy a játékos legalább egyik lábával átlépett-e már a vonalon.
4. Célbadobáskor nem szabad a dobóvonalat, illetve a mögötte levő területet érinteni. Az esetleges találat érvénytelen.

Játékidő: A játék két részből áll. Egy-egy menet addig tart, míg a dobó csapat valamennyi tagja bot nélkül marad, azaz nincs dobásra jogosult játékosuk. A két félidő szünetében a csapatok természetesen szerepet cserélnek.

Győztes: A játék eredményét pontokban számoljuk. Pontot csak a dobó csapat szerezhet. Minden sikeres dobásért (a buzogány leütéséért) egyet. Az a csapat győz, mely a játék ideje alatt több pontot szerzett.

Kevésbé veszélyes a játék, ha bot és buzogány helyett *labdákat* alkalmazunk, de ebben az esetben ne feledkezzünk meg azok megfelelő kiválasztásáról. Sőt, a játéktér módosítására is szükség van. Kisebbítenünk kell a területet, esetleg növelni a célbadobás távolságát stb...

Oktatására kevés időt kell fordítsunk, mert kevés, könnyen érthető szabályai vannak. A gyerekek számára pedig rendkívül izgalmas egy-egy ilyen összetett feladatmegoldás. A célba dobás már önmagában is külön versenyt jelent. Kinek sikerül több pontot szereznie csapata számára? A „beváltás" pedig kézzelfoghatóan csapatjátékká formálja az egyébként egyszerű célba dobásból és futásból álló küzdelmet.

A játék leírása megtalálható Detre Pál: Játékelmélet c. jegyzetében is, (Budapest, 1960. Felsőoktatási Jegyzetellátó Vállalat) az eredeti népi játéknak kevésbé módosított formájában.

Táboros

A régi név egy csoportos fogójátékot takar. Leírását Király Dezső: Iskolai játékok vezérkönyve (Bp. 1949) c. könyvében találhatjuk meg. Az itt közölt forma is lényegét tekintve ennek a játéknak a variációja.

Játékosok száma: Fiúk, lányok két csapatban, legalább 30—40-en.

Játéktér: A létszámtól függően változó téglalap alakú terület. A rövidebb oldalak középpontján helyezzük el a „futók" táborát, mely előtt az alapvonalakkal párhuzamosan — rajzoljuk fel a „megszállt területet". (L.: 2. ábra, mely a méreteket kb. 2×18 fős csapatok részére tünteti fel.)

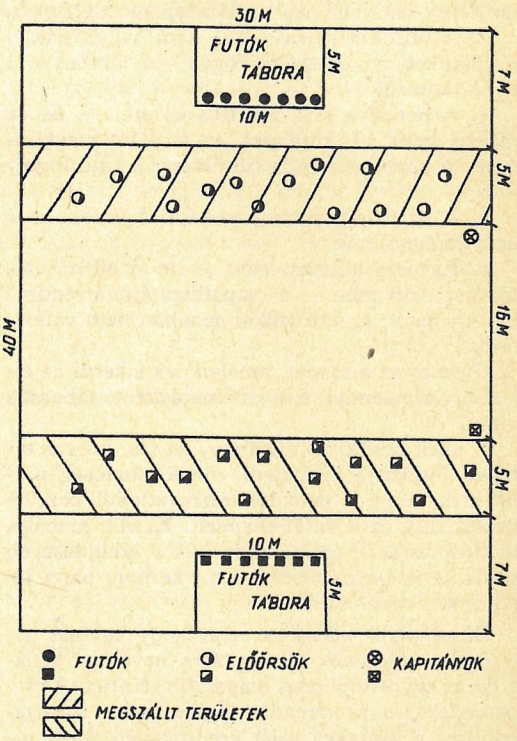

Előzetes választás: A játszók két csapatot választanak, melyeket a csapatkapitányok ismét két részre osztanak úgy, hogy a tagok 2/3-a az „előörs", 1/3-a pedig a „futók" csoportjába kerüljön.

Felállás: Sorsolással döntik el, melyik csapat kezdi majd a játékot, de a sorsolás vesztesének térfélválasztási joga van. Az előőrsöket a kapitány a térfelük megszállt területére állítja fel, 4—5

méter távolságra egymástól. A futók pedig táborukba vonulnak.

A játék lényege, hogy a két párt futói felváltva, az ellenfél előőrsei ellen támadásokat intézzenek, vagyis az ellenséges előőrs által megszállt területen érintetlenül átfussanak.

Jelre — melyet a csapatkapitány ad le —, a két megszállt terület közötti semleges zónába futnak a kezdő csapat futójátékosai.

Kettős jelre: A támadók igyekeznek érintetlenül átjutni az ellenséges előőrsök vonalán. Akit a védők megfogtak, azt táborukba kísérik.

Hármas jelre: Azok a tanulók, akik nem kerültek fogságba, bántatlanul visszafutnak táborukba.

A következő támadást a másik csapat hajtja végre hasonló módon. Mindez addig ismétlődik, míg az egyik tábor futói valamennyien foglyokká válnak.

Szabályok:

1. Az előőrsök játékosai megszállva tartott területük határain belül szabadon mozoghatnak.

2. A védők a hármas jelig nem hagyhatják el területüket, az esetleges fogás sem érvényes a vonalakon túl.

3. A támadók csak a kettős jel után — de 10 mp-en belül — kötelesek az átjutást megkísérelni. A szabálytalanság büntetése: a futó fogoly lesz.

4. A hármas jel után a visszatérő játékos már nem fogható meg.

5. Egy-egy támadás előtt — de az ellenfél támadása előtt nem — a csapatkapitány átrendezheti csapatát, az arányokon azonban nem változtathat.

Győztes az a csapat, amelyiknek sikerül az ellenfél valamennyi futóját fogolyként táborába vinni.

A játék rendkívül izgalmas, ha fás, bokros terepen folyhat a küzdelem, mivel lehetőség nyílik arra, hogy a támadók észrevétlenül közelíthessék meg az ellenfél előőrseit. Kisebb szabálymódosításokkal (pl. „felderítők" kiküldésével, titkos jelek bevezetésével stb.) komoly harci játékokat rendezhetünk.

Ez a játék is alkalmas arra, hogy egymás segítésére, kölcsönös támogatásra neveljen, kialakítsa az együttműködés magasabb szintjét. A csapatvédekezés és támadás legfontosabb alapszabályaira a gyerekek saját eredményeik vagy hibáik alapján jönnek rá. A legfontosabb feladat nem a gyors futás, hanem a jó helyzetfelismerés, mely a védők és támadók szempontjából egyaránt nélkülözhetetlen.

Oktatása, megtanítása kevés időt igényel, játékeszköz sem szükséges, ugyanakkor nagylétszámú csapatokkal is megrendezhető.

Nagy Tamás

A lakóterületi sport lehetőségei és feladatai

A középkorú és az idősebb nemzedék tagjai a mindent megszépítő idő múlásával szívesen és örömmel emlékeznek a gyermekkor boldog játékaira: a felejthetetlen grundbajnokságokra. Ugyanakkor egyes sportágak mai helyzetét, utánpótlásgondjait elemzők sokszor említik azt, hogy az a baj, hiányzik a grund, a mai gyermekek nem játszanak, nem játszhatnak annyit, mint régebben.

Nos, a sokrétű probléma, amely az iskoláskorúak életében jelentkezik, feltétlen figyelmet érdemel — több szempontból is. Fontos a kérdés, mert ifjúságunk egészséges nevelése parancsolóan megköveteli, minél többet tartózkodjanak szabadban és játsszanak. De érdekes abból a nézőpontból is, amely az utánpótlásnevelés szempontjából veti fel. Hogyan is állunk napjainkban a grundbajnokságokkal, amikor köztudott, hogy eltűntek vagy éppen eltűnőben vannak a grundok, különösen a városi gyerekek életéből?

A Pál utcai fiúk főhőse, a kis Nemecsek által megfogalmazott „A grund az egy egész birodalom... a mi hazánk..." vajon egyszer s mindenkorra eltűnt volna a mai gyerekek életéből? Aki szoros figyelemmel kíséri gyermekeink életét, látja, hogy nem tűnt el, hanem a megváltozott körülményeknek megfelelően új módon jelentkezik. Ma is kialakulnak a „Pál utcai fiúk" közösségei, lakóterületi alapon. Ezek a lakóterületi gyermekközösségek különböző évjáratú, korosztályú pajtásokból tevődnek össze, sőt kiszeseket, és az ifjúsági szervezeten kívülieket is magába foglalja. Összetartozásuk és tevékenységük a régi hagyományoknak megfelelően baráti jellegű, a közös érdeklődés és a játék váltja ki.

Ezekkel a lakóterületi gyermekközösségekkel — melyeknek ma is megvan a nevük, megvannak a vezetőik —, nagyobb gonddal és törődéssel kell foglalkoznunk. A mai gyermekek is szívesen játszanak, különösen sok idejük van a nagy nyári szünidőben. Elsősorban a lehetőségeket kell biztosítanunk.

Az úttörőmozgalom már eddig is derekas erőfeszítéseket tett és tesz a lakóterületi romantikus úttörőélet támogatására. Mind a falusi, mind a városi gyermekek életében igen nagy a jelentősége. Ezt a tevékenységet kell felhasználnunk a lakóterületi sportélet fejlesztésére.

A legfontosabb feladat, hogy e lakóterületi gyermekközösségek élére — anélkül, hogy megsértenénk önállóságukat — alkalmas vezetőket, irányítókat állítsunk. E lakóterületi közösségek teljesen szabadok, elképzeléseiket, játékaikat maguk valósítják meg, de ha egy kis irányítással a kollektívák élére megfelelő vezetőt „irányít" az

úttörőmozgalom, akkor a helyes elképzeléseknek, a nemes játéknak, a sportnak nagy szerepük lesz a gyerekek életében. Egyébként az a tapasztalatunk, hogy rendszerint „sportos" a „vezér" . . .

Az iskolai úttörőmozgalom szép feladata lenne, hogy a lakóterületi közösségek kialakítását — amelyek a nyári szünidőben is élnek — megoldja. A falusi és városi iskolák a község, illetve területük zónákra osztásával végezzék a lakóterületi gyermekközösségek szervezését. Kisebb községekben szinte magától adott a Felvég, az Alvég, a Közép lakóterületi közösség szervezése, városokban az iskola területéből adódó sajátosságoknak megfelelően kell a szervezést megoldani.

Mivel foglalkozzanak? Legnépszerűbb sportágak a gyermekek életében a labdajátékok, azok közül is a labdarúgás, bár újabban szívesen kézilabdáznak, a városiak kosárlabdáznak is. Mindenütt népszerűek a fejelőbajnokságok, a lábteniszbajnokságok.

Hol játszanak? — vetődik fel a kérdés. Számtalan esetben tapasztalható, hogy különösebb segítség nélkül, saját erejükből, a területi lehetőségeknek megfelelően kapukat ácsolnak, remek kispályákat építenek, amelyeket állandóan gondoznak és javítanak, s nagyon vigyáznak rájuk.

Ezután játszanak a szomszéd utca válogatottjával, vagy az Alvég-Felvég rangadóra kerül sor, legtöbb ilyen csapatnak saját labdája van, amit közösen vesznek. Figyelemre méltó az is, hogy e vetélkedők a legsportszerűbb keretek között zajlanak le, s a maguk választotta játékvezetőkben megbíznak, ítéleteiket elfogadják.

A nyári szünidőben különösen fontos, hogy a pajtások szabadidejüket gazdaságosan, sokat játszva töltsék. Éppen ezért az iskoláknak, az úttörőmozgalomnak, de még a sportköri vezetőségeknek is feladatuk, hogy a gyermekek ilyen irányú törekvéseit segítsék, támogassák.

Hogyan segítsük a lakóterületi sportmunkát? A számtalan lehetőség közül a legfontosabbakat említjük meg.

A tanév végén az úttörőcsapat-vezetőség segítse és támogassa a lakóterületi közösségek szervezését, kialakítását. Fel kell mérni a község zónáit, városi iskoláknál a területet, és azok élére megfelelő vezetőkészséggel rendelkező úttörőt delegálni.

Biztosítsuk a lakóterületek sportlehetőségeit. Ezért fel kell venni a kapcsolatot üzemekkel, intézményekkel, termelőszövetkezetekkel, és az adott lehetőségek szerint területet adni a gyerekek játékaihoz.

Nem kell az iskolai szertárban porosodni minden labdának a nyári szünidőben! Nyárra is kiadhatók a labdák, elhasználódásuk sokszorosan megtérül. Támogathatják az új grundcsapatokat a sportkörök is, a sokszor kiselejtezett labdák között is akad még használható.

Mindenütt vannak sportot kedvelő szülők, felnőttek. Az ő segítségük is sokat érő lehet ebben a munkában.

A folyamatos, a rendszeres testnevelést és sportot szolgálhatjuk a lakóterületi sportmunkával a nyári szünidőben. Ha segítjük a gyermekek eddigi spontán ilyen irányú tevékenységét, akkor sokat teszünk ifjúságunk egészségéért és az utánpótlás neveléséért.

Mind a kettő nagyon fontos!

Novák István

● Ausztrália iskolai testnevelése

Ausztrália sportját nemzetközi tekintetben elsősorban az úszás, a tenisz és a futás képviseli. Ezen sportágak helyzetéről olvashatunk is sokat, de szinte egyáltalán nem ismeretes az ausztráliai iskolai sport és testnevelés.

A „L'Equipe" c. francia sportnapilap jóvoltából bepillantást kaphatunk — ha csak kismértékben is — az ausztráliai sport bázisáról: az iskolai testnevelésről. Kezdjük talán a száraz, de mégis legtöbbet mondó számokkal: az általános iskolák 80%-ában, a középiskoláknak pedig 64%-ában van kötelező testnevelés. Az alsófokú oktatásban heti 5 órát tölt ki a sport, de ehhez még hozzá lehet számítani az ausztráloknál nagyon népszerű és rendszeres hétvégi kirándulások alkalmával végzett mozgásokat is. Minden iskolának van egy füvesített játéktere, ahol az atlétikával és valamennyi játékkal foglalkozhatnak a tanulók. Meglepő azonban, hogy nincsenek tornatermek és nagyon kevés az iskolák tulajdonában levő uszoda is. Az egyesületi uszodák viszont minden iskola rendelkezésére állnak, sőt a tanulók maguk is igénybe vehetik csekély összeg lefizetése után. Élnek is a lehetőséggel. Ennek bizonyítékául szolgálhat a következő kiragadott adat: egy év alatt csak Sidney körzetében 37 000 tanuló szerezte meg az ún. „Úszó Biztonsági Díjat", amely több vizsgából áll (pl. távolsági úszás, mentési fogások elsajátítása stb.).

Az úszás kétségtelenül az elsődleges, de ezen kívül népszerű sportág a középiskolákban a kosárlabda, a tenisz, a krikett, a labdarúgás és a gyeplabda is, amelyek űzését — az éghajlati adottságok miatt — egész évben használható szabadtéri pályák teszik lehetővé. Végezetül még egy meglepő dolgot emelnénk ki: Ausztráliában minden tanár szimpatizál a testneveléssel, támogatják azt, sőt legtöbbször maguk is aktív sportolók. A tokiói olimpián részt vett ausztrál delegációnak például 64%-a tanár volt.

Szakirodalmi figyelő

● A testnevelés „Fehér Könyve"

Az elmúlt évben Jugoszláviában érdekes kiadvány látott napvilágot. „Fehér Könyv" címmel adták ki azt a dokumentumot, amely felöleli a jugoszláviai testnevelés és sport aktuális problémáit, és rámutat a testnevelés jelentőségére. Röviden vázoljuk az ifjúsági sport és az iskolai testnevelés kérdéseit érintő részeket.

A könyv egyik elgondolkoztató adata például az, amely szerint az iskolák 89%-ban formálisan van testnevelés, de intenzitása meglehetősen alacsony. A felnőtt lakosság közül csak minden tizedik foglalkozik aktív formában a testgyakorlással. A nagymértékben iparosodó országban ez komoly probléma, mert az automatizálás miatt a mozgás csökkenésével párhuzamosan növekszik a különböző kardiovaszkuláris, légzőszervi és egyéb betegségek száma.

Az iskolai ifjúság körében is jelentkezik a testi nevelés elégtelenségének hatása. A gerincoszlop, a mellkas és a talp deformitásainak száma emelkedő tendenciát mutat, a helytelen testtartás pedig a három szocialista köztársaságban (Szerbia, Horvátország, Szlovénia) nem teljes adatok alapján eléri a 20—24%-ot. Tényszerűen kimutatható, hogy ez a szám jóval kisebb azokban az iskolákban, ahol megfelelő testnevelésben részesülnek a tanulók, ahol viszont egyáltalán nincs rendszeres testnevelési óra, ott eléri még a 40%-ot is.

Nem kevésbé tanulságos a dokumentumnak az a része, amelyben a sport és a testnevelés pedagógiai hatását elemzik. A testnevelés nagymértékben hozzájárul a tanulók erkölcsi és intellektuális neveléséhez. Statisztikai adatokkal kimutatható, hogy a fiatalok egy részénél jelentkező kriminalitás és agresszivitás a sport által pozitív irányban befolyásolható, és nemegyszer — ahogy a tanulmányban olvashatjuk — „a sportszervezetekben való tevékenység visszatérítheti a fiatalokat a mellékvágányról".

A könyv egyértelműen megállapítja, hogy az ifjúság testi nevelésének leglényegesebb komponense az iskolai testnevelés, amely azonban tartalmát és formáját illetően jelentős lemaradásban van. Az általános iskolák alsóbb osztályaiban a tanulók összlétszámának csak 54%-a részesül testnevelésben. Sok iskolában a rendes heti 3 testnevelési órát lecsökkentették 2-re, amely nem elégséges az iskolás korúak számára. Az általános iskoláknak mindössze 10,8%-ában van tornaterem, a gimnáziumoknak pedig 58%-ában, míg egyéb szakközépiskoláknak 40%-ában. A „Fehér Könyv" megállapítása szerint a jugoszláv iskoláknak nem csak a létesítményi, de az anyagi lehetősége is rendkívül szerény. Szlovéniában például testnevelési vonatkozásban egy általános iskolai tanulóra évente 2,47 dinárt fordítanak, szakközépiskolákban 8,62 és gimnáziumokban kb. 10 dinárt. Az iskolai sportkörök nem találták meg a megfelelő formát ahhoz, hogy a fiatalokat bevonják az aktív fizikai tevékenységbe. A tanulóknak mindössze 13,9%-a vesz részt rendszeresen a sportköri foglalkozásokon és edzéseken.

A dokumentum mindehhez hozzáteszi, hogy szakemberek tekintetében is sok a probléma. Jugoszláviában összesen 3500 testnevelő tanár van, és egyes vidékeken a szakképesítés nélkül tanítók elérik a 70%-ot. Az iskolai testnevelés színvonalának megjavítása — az anyagi lehetőségeken kívül — elsősorban a szakemberképzés megoldásának függvénye.

Az ifjúság elégtelen fizikai nevelése — amely főként a katonai szolgálat teljesítésekor mutatkozik meg legjobban — mindenekelőtt az iskolai testnevelés minőségi és intenzitásbeli hiányosságainak következménye. A tanulmány — a problémák őszinte feltárása után — javaslatokat tesz a tarthatatlan helyzet gyökeres megváltoztatása érdekében:

— az általános iskolákban be kell vezetni a mindennapos kötelező testnevelési órát;
— a középiskolákban és szakközépiskolákban heti négyre kell felemelni az órák számát;
— az iskolai sportkörök munkáját új alapokra kell helyezni, és vonzóvá kell tenni a fiatalok számára;
— fontos a sportra és a testnevelésre fordítandó anyagi bázis kiszélesítése és ezzel együtt a létesítmények, beruházások növelése;
— valamint a szakkáderképzés mennyiségi növelése és színvonalának megjavítása.

● Körforgásos edzés az alsótagozatban

Német kutatók megvizsgálták a körforgásos foglalkoztatás hatását alsótagozatos tanulók szervezetére, főként az erő, az állóképesség és az intenzitás szempontjából. A kísérleti osztály hetenként kétszer, módszeres körforgásos edzésben részesült, míg a kontroll csoport normál testnevelést kapott. Nincs módunkban a kísérletet részletesen ismertetni, csak néhány főbb konklúziójára hívjuk fel a figyelmet.

A körforgásos rendszer megfelelő általános testi előkészítés után jól alkalmazható az alsóbb osztályokban. A gyermekek élvezik ezt a foglalkoztatási formát, és ezáltal fokozódik érdeklődésük a sport iránt, megszeretik a testnevelési órákat, azon aktívan részt vesznek. A kísérleti osztály tagjainak javult az általános mozgáskészsége, de az egyes konkrét felmérések tapasztalatai alapján szignifikánsan növekedett az egyes sportágakban elért teljesítményük is. Az új gyakorlatokat gyorsabban sajátították el, és nagymértékben csökkent a legjobb és a leggyengébb közötti különbség. A körforgásos rendszernél a kifáradásnak csak minimális jelei mutatkoztak (pirosság, szapora légzés, enyhe izzadás), és az óra végén sem jelentkeztek a túlzott kifáradás jelei. Fontos, hogy egy-egy állomáson iktassunk be könnyebb gyakorlatokat, amely aktív pihenő jelleggel bír és kerüljük a statikus megterhelést, inkább az életkornak megfelelő dinamikus erőgyakorlatokat alkalmazzuk, sok kéziszer beiktatásával. (Theorie und Praxis der Körperkultur 1967. 4. sz. Szerzők: Dieter Grimm és Harry Raede.)

● Miről ír a testneveléstudomány?

Megjelent a Testneveléstudomány 3. száma, amelynek szinte valamennyi cikke kapcsolatban áll az iskolai testneveléssel.

Az atlétika hívei érdekes történeti jellegű írást olvashatnak dr. Bugyi B. kandidátus tollából az atléták régi betegségeiről, valamint hasznos anyagot kaphatnak a távolugrás, a futás, a kalapácsvetés oktatásához Kapcsos L., Pünkösty H. és Eördögh J. cikkeiből. A kosarasok pedig ifj. Kerezsi E. tanulmányából megismerkedhetnek a ruganyosság fejlesztésének korszerű módszerével.

Dr. Bakonyi F.: „A különböző sportágak hatása a 10—14 éves gyerekek pszichomotorikumának fejlődésére" c. tanulmánya tulajdonképpen az Oseretzky-teszt magyar viszonyokra való alkalmazásának vizsgálatát tartalmazza. A tudományosan jól argumentált kutatás végső összegzése a következő: magyar gyermekekre vonatkoztatva az Oseretzky-teszt túl magas követelményeket tartalmaz (a fiúk 10%-a, a leányoknak pedig 13,8%-a nem tudta teljesíteni). E megállapítás alól kivétel a fiúknál csak a statikus koordinációnál, leányoknál pedig a szimultán mozgásoknál volt észlelhető. Ezen két mozgásösszetevőtől eltekintve általában eggyel magasabbak a teszt követelményei, mint a magyar gyerekek teljesítményei. A vidéki vizsgálatok tapasztalatai alapján meglepő módon kiderült, hogy városonként, illetve tájegységenként a környezeti behatások befolyással vannak a gyermekek pszichomotorikus fejlődésére. Kevésbé meglepő, de nagyon értékes a vizsgálat azon része, amely kimutatja az egyes sportágak eltérő hatását a 10—14 évesek pszichomotorikumára. A sportágak rangsora ebből a szempontból a következő: 1. labdarúgás, 2. kézilabda, 3. komplex testnevelés, 4. atlétika, 5. kosárlabda, 6. torna. A leányoknál nem észlelhető ilyen szignifikáns különbség az egyes sportágak között, de tendenciáját tekintve a hatás hasonló a fiúknál feltüntetett rangsorhoz. A vizsgálat — véleményünk szerint — tovább folytatható, többek között érdemes lenne megnézni, hogy vajon *csak* Magyarországon van ilyen eltérés az Oseretzky-teszt követelményét illetően, és ha igen, akkor: *mi ennek az oka?*

A motorikus megnyilvánulás a témája dr. Büchler R. tanulmányának is, amelynek címe: „A mozgásfajták osztályozásának problémái a pszichológiai irodalomban". A szerző e cikkével „adósságot" törleszt, mert az ember motorikus funkcióinak rendszerezése során mindeddig részben elavult, részben pedig tudománytalan és hasznavehetetlen megközelítésekkel találkozhattunk. Ezen felfogások kritikáját adja a szerző és kísérletet tesz a sportmozgások újszerű osztályozására, amelynek alapvető szempontja: a mozgástanulás. Az osztályzással kapcsolatban a Testneveléstudomány — dicséretes módon — vitát kíván inditani, és kéri az érdekelt gyakorlati, valamint elméleti szakembereket, hogy megjegyzéseiket, elgondolásaikat tegyék közzé.

Nem kevésbé lenne haszontalan Zöld J.: „Gondolatok sportéletünk néhány erkölcsi problémájáról" című tanulmányát illetően is termékeny vitát folytatni. Napjainkban különösen előtérbe kerültek sportmozgalmunknak éppen azon erkölcsi kérdései, amelyeket a szerző felvet és vizsgál. Gondolunk itt a Népsport télvégi, „Tiszta lappal" címen lefolyt vitasorozatára, amely a labdarúgásban eluralkodó káros tendenciákat — és sajnos gyakorlatot — bírálta. A cikk szinte elméleti alapja ennek a vitának, hiszen — elemezve a sportetika területén tapasztalható gyengeségek sematikus, leegyszerűsített felfogását — főként a „labdarúgás élvonalában jelentkező nem szocialista tendenciákat és annak vetületeit" tárja fel jó érzékkel és a tényekre támaszkodva. Kérdésfeltevései — az erkölcsi nevelésen kívül — érintik a testnevelésben, valamint a sportban folyó nevelői munka más területeit is,

és a helyenként tapasztalható kétségtelen javulás ellenére sem vesztettek aktualitásukból. A tanulmány gondolatébresztő, és *érdemes is elgondolkozni rajta!*

Végezetül a folyóirat ismerteti az első Nemzetközi Biomechanikai Kongresszus tapasztalatait dr. Nemessuri M. beszámolója alapján, és könyvkritikákat, rövid híreket közöl.

Tudományos Konferencia a Szovjetunió Pedagógiai Tudományos Akadémiáján

A Szovjetunió Pedagógiai Tudományos Akadémiájának Életkori Fiziológiai és Testnevelési Tudományos Kutatóintézete 1968. december 10—11—12-én nemzetközi jellegű konferenciát rendezett a gyermekek és fiatal korúak testnevelésének kérdéseiről. Ez a konferencia sorrendben már a negyedik volt ebben a témakörben. A népi demokratikus országok közül Bulgária, Lengyelország, a Mongol NK, a Német Demokratikus Köztársaság és Magyarország küldött képviselőket.

A konferencián szovjet részről mintegy 400 delegátus vett részt 13 köztársaság különböző intézményeiből. 343 referátum érkezett be, melyet könyv alakban még a konferencia megkezdése előtt publikáltak. A konferencián részt vevő küldöttek közül 13 tudományos doktor, 70 kandidátus volt.

A konferencián naponta mintegy 15—20 előadás hangzott el. Ennek megfelelően az előadások időtartama nem haladta meg a ½ órát. Az előadások a következő témakörök szerint hangzottak el:

1. A gyermekek és serdülők testnevelésének tartalma és szervezése.
2. A mozgásoktatás formálása a gyermekeknél és a serdülőknél a testnevelés folyamatában.
3. A testi képességek fejlődése a gyermekeknél és a serdülőknél a testnevelés folyamatában.
4. A testnevelés hatása a gyermekek fizikai fejlődésére és egészségére.

A konferencia jellegében inkább tudományos ülésszak benyomását keltette. A megjelölt témakörök átfogó keretet adtak, melyekbe témájuk szerint sorolták be az előadásokat. (Tehát nem egy meghatározott problémakörről vagy koncepcióról folyt a vita.) Az előadások mindegyike egy-egy kiválasztott és leszűkített kérdéskörben végzett vizsgálatokat, kutatásokat ismertetett. Jellemzője volt az előadásoknak, hogy a kiválasztott témát magas fokú egzaktsággal dolgozták fel és szinte általános volt a matematikai-statisztikai módszerek alkalmazása az eredmények értékelésében. A szokásos eljárások mellett (százalékszámítás, átlagszámítás, diagram) az igényes számítások is helyet kaptak (szorzás, korrelációszámítás, *t*-próba, chi² stb).

A problémák egzakt megragadására való törekvés szükségszerűen hozta magával azt, hogy a kísérletek nemcsak természetes közegben (testnevelési órán, edzésen) folytak, hanem nagy számú laboratóriumi kísérletről is beszámoltak a kutatók. Főként ez utóbbiakra volt jellemző, hogy sokféle speciális kísérleti eszközt használtak fel, ezek közül több nagyon szellemes volt. (Az előadók rövid előadásukban főként a kísérleti eszközöket és módszereket ismertették, táblázatokat mutattak be (melyek a kiadványból hiányoztak) és kiegészítő megjegyzéseket fűztek hozzájuk.) A probléma leszűkítése, az objektív értékelési módszerek alkalmazása — mint azt a konferencia rendezői is kifejezésre juttatták — újszerű és erősödő vonása a kutatásoknak a Szovjetunióban a testnevelés területén.

Burka Endre

ОБУЧЕНИЕ ФИЗКУЛЬТУРЕ

№ 3 1969 г.

д-р Имре Керекдьярто: Единство учительского коллектива и учитель физкультуры 65

д-р Дьёрдь Надь: Проблема мотивации и побуждения запросов в школьной физкультуре 67

д-р Ференц Баконьи: Действие количества и качества физкультуры на формирование интереса к спорту 75

Иштван Фармоши: Связь между высотой тела, весом тела и нажимной силой в возрасте 9—10 лет 79

Иштван Шош: Секции по спорту в средних школах 83

Каталин Гиншер: Физкультура и спорт на службе терапии (I) 85

Тамаш Надь: Забытые игры 90

СПЕЦИАЛЬНАЯ ЛИТЕРАТУРА 94

KÖRPERERZIEHUNG

Heft 3/1969.

Dr. Imre Kerékgyártó: Die Einheit des Lehrerkollektivs und der Sportlehrer 65

Dr. György Nagy: Das Problem der Motivation und der Erweckung der Ansprüche in der schulischen Körpererziehung .. 67

Dr. Ferenc Bakonyi: Der Einfluss der Quantität und Qualität der Körpererziehung auf die Gestaltung der Ansprüche auf Sport 75

István Farmosi: Der Zusammenhang zwischen Körperhöhe, Körpergewicht und Klemmkraft im Alter von 9—10 Jahren 79

István Sós: Die Sportsektionen in den Oberschulen 83

Katalin Ginder: Körpererziehung und Sport im Dienste der Therapie (I) 85

Tamás Nagy: Vergessene Spiele 90

FACHLITERATUR 94

Ára: 2,40 Ft

A testnevelés tanítása

EGYÉNILEG IS ELŐFIZETHETŐ

a Posta Központi Hírlapirodánál
(Budapest, V., József nádor tér 1.)
vagy bármely postahivatalnál

Előfizetési díj egy évre 14,40 Ft
félévre 7,20 Ft

Csekkszám: 61.256

Ne felejtse el a befizetési lap hátoldalán feltüntetni, hogy a lapot melyik lapszámtól kezdve kéri!

INDEX: 25 824